

Eessõna

SOROS JA EESTI

George Soros on viimase kümne aasta jooksul toetanud Eestit rohkem kui kolmesaja miljoni krooniga. Kahtluseta oli see kahekümnenda sajandi suurim Eestisse saabunud eraannetus, ja arvata võib, et ka kahekümne esimene ei suuda midagi samaväärset vastu pakkuda. Soros oma poolt maailma katvate fondide võrgustikuga on unikaalne nähtus. Muuhulgas ka seetõttu, et oma raha jagamise on ta täielikult usaldanud kohalike inimeste kätte. Avatud Eesti Fond on olnud volitatud otsustama nii rahakasutuse prioriteetide üle kui ka valima toetust saavaid projekte. Tulemusena on Sorose raha suundunud Eestis eelkõige haridus-, sotsiaal- ja kultuurisfääri, selle mõju on neis valdkondades olnud üheksakümnendatel vägagi tuntav. Lahenduse on leidnud mitmed valupunktid, alates lasteaedade kaasajastamisest kuni vanuritele inimliku eluümbruse loomiseni.

Möödunud aastal tegi Soros otsuse hakata Ida-Euroopast samm-sammult lahkuma. Põhjuseks asjaolu, et enamik regiooni riike on kõige raskemast ja vaevalisemast üleminekuajast välja jõudmas ning seetõttu lihtsalt kingitusi jagada pole enam sobilik. Tegelikult on ta nõus jätkama, aga juhul, kui kohalik fond pakub välja idee uut tüüpi tegevuseks. Eesti fondi vastuseks oli ettepanek luua AEF asemele think-tanki tüüpi instituut. Tundub, et see kava tänavuse aasta jooksul ka teostub. Samas saab senine toetuste ja stipendiumide jagamine koos 2000 aastaga otsa. Paljudele, kes harjunud AEF-st raha taotlema ning ka saama, on see kindlasti murettekitavaks uudiseks.

Teisalt on Sorose mastaapi kingitused paratamatult ajutised. Lõppkokkuvõttes peab igaüks ise hakkama saama. Paljudele, ka sotsiaalsfääris tegutsevatele taotlejatele, tähendab see paratamatut liikumist oma rahataotlustega Eestist väljapoole. Ja siin on avastamata mängumaad küllaga. Kõikvõimalikele mittetulunduslikele projektidele pakuvad täna toetusi sajad ja sajad fondid ning sihtasutused üle maailma. Tuleb nad lihtsalt üles leida ning sisukas projekt esitada. Asjaga kursis olevad inimesed on veendunud – ükski väärt mõte ei jää raha tõttu teostamata, vaba raha on alati rohkem kui väärt ideid. Soros ning tema fond on paljudele eestlastele olnud heaks kooliks enne laia maailma minekut, fondiga suhtlemine on õpetanud oma ideid formuleerima, projektiks vormima ning plaanitud ellu viima. Mis on edu eelduseks ka siis, kui Sorose miljonid mujale suunduvad.

Mati Heidmets
AEF Nõukogu liige

Riik ja seadus

PUUETEGA INIMESTE SOTSIAALTOETUSTE SEADUS RAKENDUB ETAPIVIISILISELT

Alates 2000. aasta 1. jaanuarist rakendused järgmised toetuse liigid:

- 1) puudega lapse toetus, millega suureneb toetus raske ja sügava puudega lapsele;
- 2) hooldajatoetus raske või sügava puudega last kasvatavale ühele mittetöötavale vanemale, kusjuures toetust makstakse kuni lapse 18 – aastaseks saamiseni;

- 3) puudega vanema toetus, kusjuures laieneb toetusesaajate ring – toetust saavad ka perekonnad, kus mõlemad vanemad on puudega;
- 4) õppetoetus, mis on uus toetuse liik;
- 5) transporditoetus, mis asendab seni Vabariigi valitsuse määruste alusel makstavaid erinevaid transpordi kasutamise ja sõidutoetusi;
- 6) telefoni kasutamise toetus, kusjuures lisaks üksi elavatele puuetega inimestele saavad toetust ka perekonnas elavad mittetöötavad puuetega inimesed, kes tervisliku seisundi tõttu vajavad telefoni.

2001. aasta 1. jaanuarist rakenduvad järgmised toetuse liigid:

- 1) puudega 16-aastase ja vanema inimese toetus;
- 2) hooldajatoetus raske või sügava puudega 16-aastase või vanema inimese mittetöötavale hooldajale;
- 3) rehabilitatsioonitoetus;
- 4) täienduskoolitusetoetus.

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus

vastu võetud 27. 01. 1999, avaldatud RT I 1999, 16, 273

Redaktsioonid: RK-s 13.10. 1999 nr 111; 10. 11. 1999 nr. 126

Rakendusaktid:

1. Vabariigi Valitsuse 14. detsembri 1999.a määrus nr 379 "*Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste määramise ja väljamaksmise juhend*" - avaldatud RT I 1999, 96, 849
2. Vabariigi Valitsuse 28. detsembri 1999.a määrus nr 428 "Vabariigi Valitsuse 26. jaanuari määruse nr 39 "*Riikliku pensionikindlustuse registri asutamine*" muutmine" - avaldatud RT I 1999, 100, 897
3. Sotsiaalministri 2. detsembri 1999.a määrus nr 76 "*Meditsiinilised näidustused telefoni kasutamise toetuse määramiseks*" – avaldatud RTL 2000, 6, 58
4. Sotsiaalministri 2. detsembri 1999.a määrus nr. 77 "*Lapse puude raskusastme ja tekkimise aja ning 16- aastase ja vanema inimese puude raskusastme määramine*" - avaldatud RTL 2000, 6, 59
5. Sotsiaalministri 3. detsembri 1999.a määrus nr 79 "*Sotsiaaltoetuste vaidluskomisjoni moodustamine ja töökorra kinnitamine*" – avaldatud RTL 2000, 6, 60
6. Sotsiaalministri 10. detsembri 1999.a määrus nr 80 "*Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste taotlemiseks vajalike dokumentide vormid*" – avaldatud RTL 2000, 6, 61

7. Sotsiaalministri 22. detsembri 1999.a määrus nr 90 "Sotsiaalse rehabilitatsiooni plaani koostamine" – avaldatud RTL 2000, 12, 119

Vilja Kuzmin

Sotsiaalministeeriumi sotsiaalkaitse osakonna peaspetsialist

Koolitus

PIDEVÖPPE KONTSEPTSIOON JA SELLE RAKENDAMISE VÕIMALUSED TÄISKASVANUTE HARIDUSES

Vajadus pideva ja süsteemse teadmiste ja oskuste uuendamise järele on aktuaalne mistõttu elukestev õppimine muutub nii kontseptsiooni kui ka tegevuse, nii indiviidi kui ka organisatsiooni tasandil majanduse-, sotsiaal- ja hariduspoliitika lahutamatuks osaks. Pidevõppe idee ei ole uus, sellele viidati juba antiikajal. UNESCO tunnistas pidevhariduse kontseptsiooni alles pärast Teist maailmasõda. Sellest ajast alates on kontseptsiooni edasi arendatud ning tõlgendatud ÜRO, UNESCO, OEEC, OECD, Euroopa Nõukogu ning Euroopa Liidu poolt.

Pidev õppimine ei ole surutud kooli kui institutsiooni ega tüüphariduse raamidesse, sest praegusel ajal on see fenomen, mille sisuks on õppimine sõna kõige laiemas mõttes: järjekindel enesearendamine, muutus ja kasvamine, mida võib vaadelda kui jätkuvat tegevust. Võime järjekindlalt õppida ja areneda kuulub tööoskuste hulka. Seega on oluline järjekindla õppimisvõime kujundamine haridustee käigus ja selle arvestamine tööhariduses. *Pidev haridus* kujutab endast isiklikku, sotsiaalset ja professionaalset arenemist indiviidi kogu elu jooksul.

Peter Grootings, Euroopa Liidu hariduskonsultant ja analüütik, juhtis oma kokkuvõttes "Kutseharidusereformi arengusuunad Eestis" tähelepanu sellele, et elukestva ehk pidevõppimise mõiste kätkeb endas kõiki õppevorme, vajab tunnustamist inimese kogu eluea vältel ning et see mõiste keskendub pigem "õppimisele" kui "haridusele". Selleks et mõista ning käsitleda mitmesuguseid haridus-, sotsiaal- ja majandusprobleeme, on oluline mõista täiskasvanuhariduses kasutatavaid mõisteid ning orienteeruda täiskasvanuharidust käsitlevates õigusaktides.

Täiskasvanuharidus on täiskasvanud elanikkonna organiseeritud õppetegevus mis tahes sisu, vormide ja meetoditega, mis toetab isiksuslikku arengut ja inimese toimimist ühiskonnas teadmiste, arusaamade, hoiakute ning mitmesuguste spetsiifiliste oskuste avardamise kaudu.

Käsitlus täiskasvanuharidusest hõlmab kõiki täiskasvanute koolitamisega seotud valdkondi:

- **tasemekoolitus** - võimaldab omandada põhi-, kesk- ja kõrgharidust ning taotleda akadeemilist kraadi;
- **töölalane koolitus** - võimaldab kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist, täiendamist, ümberõpet kas töökohas või koolitusasutuses;
- **vabahariduskoolitus** - võimaldab isiksuse, tema loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arengut ning elus vajalike teadmiste lisandumist.

Enamik täiskasvanuharidusega seotud põhimõtetest on sätestatud järgmiste seaduste ja määrustega:

- Täiskasvanute koolituse seadus (täiendatud 1998. a);
- Riigieelarvest täiskasvanute koolituseks vahendite taotlemise ja koolituse finantseerimise kord (Eesti Vabariigi Valitsuse määrus);
- Puudega inimeste kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord (Eesti Vabariigi Valitsuse määrus);
- Kutseõppeasutuses korraldatava täiskasvanute koolituse valdkonnad, vormid ja kord (haridusministri määrus);
- Rakenduskõrgkoolides korraldatava täiendusõppe vormid ja läbiviimise kord (haridusministri määrus);
- Põhikooli ja gümnaasiumi õhtuses ja kaugõppe vormis õppimise tingimused ja kord (haridusministri määrus);
- Töötü sotsiaalse kaitse seadus, mis sätestab ka täiendus- ja ümberõppe ning stipendiumide määramise tingimused ja korra;
- Tulumaksuseadus;
- Residendist füüsilise isiku tuludest koolituskulude mahaarvamise kord (Eesti Vabariigi Valitsuse määrus);
- Riikliku Täiskasvanuhariduse Nõukogu moodustamine ja selle põhimäärus (Eesti Vabariigi Valitsuse määrus).

Nimetatud õigusaktides eristatakse *kutse-, eri-, ametiharidust* (töõhariduse komponendid), mille kohaselt *kutseala sisaldab mitmeid erialasid, amet aga antakse töötajale organisatsiooni struktuurist lähtuvalt.*

Kahjuks ei ole aga paljudele nimetatud kolme töõhariduse komponendi sisu ja olemus selge ning tegelikult toimub tööalane koolitus kahe töõhariduse komponendi osas: nii toimub nt kutseõppeasutustes kutsekoolituse asemel erialakoolitus, ameti koolitust ei toimu paraku aga veel kuskil. Täiskasvanute koolituse seaduses on mõiste “kutseharidus “ sünonüümina kasutatud mõistet “*tööalane koolitus* “.

Tööalane koolitus jaguneb järgmiselt:

- **esmaõpe** (tööalane alusharidus)
- **täiendusõpe** (tööalane täiendharidus, eeldab tööalast alusharidust)
- **ümberõpe** (uus tööalane haridus)

Nagu koolituses, nii ka elus aetakse segamini mõisted “õppimine“, “koolitus“ ja “haridus“. Järgnevas arutelus toetun TPÜ kasvatusteaduste eriala andragoogika suuna II ja III kursuse üliõpilaste poolt läbi viidud küsitlusele (1998- 1999), kus 130 vastajale esitati muu hulgas järgmised küsimused: **Mis on haridus ja õppimine? Mis on pidev õppimine? Miks räägitakse viimasel ajal üha enam täiskasvanute haridusest?** Vastuseid üldistades võib väita, et haridust ja pidevat õppimist peetakse millekski, mille kohta langetavad otsuseid ja mida arutavad riik ja kool, mitte inimesed ise. Neid küsimusi inimesed enda jaoks reaalsena ei tunnetanud. Küsitluses ei ilmnunud selgeid vanuselisi erisusi, küll aga olid vastamisel hoolikamad need, kellelt oodatakse kindlaid seisukohti (juhid, spetsialistid, noored edukad ettevõtjad). Analüüsides vastuseid, võib ka järeldada, et inimeste arusaamad õppimise ja pidevõppe suhtes on valdavalt traditsioonilised: õppimine on teadmiste ja oskuste kogum, mida annab vaid kool. Koolid annavad hariduse, haridus ja õppimine seostuvad enamasti kooliga olenemata koolitüübist.

Eelpool esitatul alusel võib oletada, et õppiva ühiskonna kujunemisel on suuri takistusi, mis pidurdavad selle arengut:

- domineerib arvamus, et õppimine on seotud kooliga
- valdavalt arvatakse, et haridus on see, mis omandatakse mitmet laadi koolides

- domineerib kitsas arusaamine õppimisest kui teadmiste ja oskuste omandamise protsessist, mis valdavalt toimub kuskil koolis;
- juurdunud on mõtteviis, et õppimine on seotud õpetamisega/koolitusega ning õpetajaga/koolitajaga.

Kinnituseks leiame mõtteid Eesti haridusstrateegia eelnõust "Õppiv Eesti", milles eksperdid viitavad haridussüsteemi suletusele ja jäikusele. Tänapäevane elu on avamas uusi võimalusi: info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arengu tulemusena on tekkinud uued õpikeskkonnad, koolid ei ole enam ainsad õppimise ja teadmiste monopolid. Koolid peavad üha enam arvestama informaalset õppimist, tööturu ebastabiilsust ning haridusnõudlust. Täna ei ole enam määravad stabiilsed teadmised, stereotüüpsed mõtteviisid ja rutiinsed tööprotseduurid. Õppimine on osa igapäevasest elust ja tegevusest.

Hariduse, sh täiskasvanuhariduse, pidevõppe, haridusnõudluse, töö-, töajõuturu ning tööhõive problemaatika on omavahel väga tihedalt seotud nii lokaalsel kui ka globaalsel tasandil. Eestis on tekkimas olukord, kus kutsekoolide ja kõrgkoolide ning ülikoolide lõpetajate seas kasvab töötuks registreeritute arv. Millised võiksid olla põhjused? Täiskasvanute koolituslaste uuringute põhjal (R. Võõrman, E. Saar, J. Helemäe, 1997; M. Lõhmus, 1998) ning tööhõiveuuringute põhjal (1995- 1997) võib välja tuua järgmisi põhjusi:

- sobivaid kutseoskusi ei õpetata
- puudub informatsioon tööandjate ja koolitajate vahel
- kõrg- ja ülikooliharidusega spetsialistide ületootmine
- hariduse kvaliteedi langus
- õpetatavad erialad ei vasta tööajõu nõudlusele
- tööajalase koolituse turg ei vasta töö- ja töajõuturu nõutele
- puuduvad regulatiivsed mehhanismid, mis tagaksid koolituse sihipärasuse ja otstarbekuse töö- ja töajõuturu osas
- puudub töö- ja töajõuturu pidev analüüsimine ja prognoosid
- puudub sotsiaalse ja majandusliku haridusnõudluse analüüs, mistõttu riiklik koolitustellimus ei toimi töö- ja töajõuturu reguleeriva vahendina
- täiendkoolituse suunad ja valdkonnad lähtuvad töötavatest, tööturul heal positsioonil olevatest inimestest
- inimeste leppimatus madalama kvalifikatsiooniga tööpakkumisega või nõusolek töötada nt ülikooli haridusega) töökohal, mis ei nõua kõrgemat haridust
- kasvab struktuurne tööpuudus
- muutunud sotsiaalne haridusnõudlus

Töajõu - ja tööturu muutustele saab paindlikult reageerida tööajalane koolitus, kuid lisaks on vaja ka riiklikke regulatsioone, mille kaudu oleks võimalik suunata haridusnõudlust, toetada koolitust ja sellekohaseid uuringuid.

Missugune on olukord tööajalases koolituses?

- Tööajalane koolitusturg on orienteeritud töötavatele, enamasti kõrgharidusega inimestele
- juhtidel ja spetsialistidel on paremad võimalused koolitust saada
- paradoks: õpivad need, kellel on hea haridus ja koolitus, ei õpi need, kellel haridust ei ole või on see liiga madal
- osalemist tööajalases koolituses mõjutavad kõige enam : kõrgharidus, sissetulek, hea positsioon tööturul, materiaalne kindlustatus
- õpivalmis on enamasti need, kes on niigi hästi haritud
- aktiivsemad õppijad on eestlased ja naised vanuses 20 - 40 aastat

- tööalane koolituspraktika soosib neid, kes on tööturul soodsamas positsioonis, mis tähendab seda, et koolitus suurendab ühiskonna diferentseeritust selle asemel, et seda leevendada, st suureneb lõhe haritud ja vähem haritud inimeste vahel
- hariduslik ebavõrdsus on alati ka regionaalne ebavõrdsus, mis on omakorda regionaalse arengu piduriks
- koolitus toimub peamiselt suurlinnades. Teistes piirkondades, eriti ääremaadel, teave koolituse kohta puudub - koolitust ei pakuta, koolitusvajadusi piirkonniti ei uurita, kuna puudub huvi, raha ja selleks vajalik kompetentsus
- mitteeestlased on väiksema konkurentsivõimega, neil on vähe koolitusvõimalusi ning nende õppimisvalmidus on väiksem
- 1997 aasta tööjõuuuring tõestab, et töötus ähvardab enamasti kuni 24 aastasi noori (neist ei tööta 14, 5 %)
- valitseb oht taandada regioonide hariduspoliitika haridusasutuste võrgule, millest on aga olulisem kvaliteetse hariduse kättesaadavus
- Eesti elanikkond on suhteliselt eakas, mistõttu omandatud haridus on sisuliselt vananenud
- Eestis on levinud ja vananenud kitsad, stereotüüpsed arusaamad õppimisest. Domineerib arvamus, et haridus ja õppimine on seotud kooliga. Haridust, koolitust, pideõpet peetakse küll vajalikuks, kuid millekski selliseks, mille kohta langetavad otsuseid riik, foorumid, konverentsid, koolid, mitte inimesed ise.

Euroopa Liidu laienemine toob kaasa nii uute võimaluste tekkimise kui ka uute probleemide esilekerkimise. Suuremateks probleemideks võivad osutuda kasvav töötus ja noored töötajad, sotsiaalne tõrjutus (social exclusion), mispuhul inimesed jäävad eemale normaalsetest elutingimustest (õigusest omandada haridust, õigusest saada tööd jne). Siit tuleks järeldada, et täiskasvanute hariduses sh tööalases hariduses kujunevad uued suunad, mis ei ole seotud niivõrd ettevalmistusega tööks, täiend- ning ümberõppega, kuivõrd ettevalmistusega sotsiaalselt muudatusteks ning kohanemiseks. Tõenäoliselt keskendutakse eelkõige sotsiaalselt tõrjutud inimeste koolitamisele.

Usun, et täna ei ole eriti palju neid inimesi, kes ei mõistaks, et õppida tuleb kõigil ja kõikjal. See tõdemus väärtustab täiskasvanuharidust kui hariduse üht osa, mis väärib nii toetust kui ka tähelepanu. Paraku ei ole me täna veel võrreldavad paljude Euroopa Liidu riikidega täiskasvanuhariduse valdkonnas, sest meil puudub informatsioon sellest, kui palju inimesi, mida, kus ja kui palju õpib, millised on selle koolituse tulemused ja efektiivsus, milline on koolitajate kompetentsus ja kvalifikatsioon, millist ja kellele suunatud koolitust me lähiaastatel vajame.

Kasutatud kirjandus

Jarvis, P. Reconceptualising Adult education for development: a Western European Perspective. Ljubljana, 1993, 315- 326.

Grootings, P. Kutsehariduse reformi arengusuunad Eestis. Tallinn 1998.

Helemäe, J., Saar, E., Võormann, R. Täiskasvanute koolitus ja integratsioon. Eesti inimarengu aruanne 1998.

Lõhmus, M. Täiskasvanute koolituse olukord ja roll Eestis. Tallinn, Andras, 1998

Larissa Jõgi

Tallinna Pedagoogikaülikooli andragoogika õppetooli dotsent

KUTSEREFORMI UUDISED

6. detsembril 1999.a. toimus Eesti Kaubandus-Tööstuskojas Tervishoiu ja Sotsiaaltöö Kutsenõukogu koosolek, kus võeti kokku senitehtu ning heideti pilk uude aastatuhandesse.

Anti ülevaade hetkeseisust kutseseaduse eelnõu väljatöötamisel. Kutseseaduse eelnõu on kooskõlastusringil ning see loodetakse esitada valitsusele veel käesoleval aastal. Ühiselt ollakse seisukohal, et kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomine on protsess, mille käigus töötatakse välja kutsestandardid, nende alusel koostatakse õppekavad ning seejärel toimub tööalase pädevuse tõendamine ehk kutseomistamine.

Kõneldi ka edusammudest kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomisel. Moodustatud on 12 kutsenõukogu, kinnitatud 46 kutsestandardit ning veel sellel aastal esitatakse kinnitamisele 26 kutsestandardit.

Tervishoiu ja Sotsiaaltöö Kutsenõukogu koosolekule esitati kinnitamiseks järgmised kutsestandardid:

- **sotsiaalhooldaja II;**
- **hooldusõde II;**
- hambatehnik II;
- bioanalüütik III.

Kutsestandard on asjaomaste institutsioonide vahel kokku lepitud nõuete kogum mingil kutsealal konkreetset tasemel töötajale esitatavatest teadmistest, oskustest ja vajalikest isikuomadustest.

Kuna töötajate kvalifikatsioonisüsteemi väljatöötamise tegevuskava näeb ette enne kutsestandardite kinnitamist kutsenõukogu poolt kutsestandardite kavandite testimise ettevõtluses, siis möödunud aasta septembri ja oktoobrikuus (bioanalüütik –maikuus) toimusid kutsestandardite kavandite arvamusküsitlused, milles osales kokku 81 tervishoiu - ja sotsiaalasutuste ja ettevõtete esindajat. Kutsestandardite kavandite arvamusküsitlustes esitatud ettepanekuid arvestati kutsestandardite lõplikul vormistamisel.

Mainitud kutsestandardid kinnitati 6.12.1999. Tervishoiu ja Sotsiaaltöö Kutsenõukogu poolt. Kinnitatud kutsestandardid on aluseks õppekavade koostamisel ning peaksid korrastama vastava valdkonna töötajate koolitust Eestis. Kutsenõukogu koosolekul arutati hambaproteesimise, laboritöö ja sotsiaaltöö hetkeseisu; tervishoiu ja sotsiaaltöö valdkonda kuuluvate kutsealade koolitusküsimusi ning sellega seotud probleeme.

Kutsenõukogu liikmed tõdesid, et kutsealase ettevalmistuse põhiprobleemiks on riiklike õppekavade koostamine ja kutseõppeasutuste õpetajate täiendkoolitus. Arutelu all oli ka tervishoiu ja sotsiaaltöö kutsealade koolitusvajaduse küsimused. Kutsenõukogu liikmed olid ühel meelel selles, et haridusministeerium peab koolitusvajaduse ja õppekavade koostamisse aktiivsemalt kaasama kutseliitude esindajaid, siis saaksid ka paljud küsimused lahendatud.

Otsustati jätkata töörühmade tegevust, et välja töötada ämmaemanda, radioloogiatehniku, esmaabitehniku, suuhügienisti ja hambaraviõe kutsestandardid.

Kokkuvõttes nenditi, et tööd on tehtud tublisti ning et Tervishoiu ja Sotsiaaltöö Kutsenõukogu uue aastatuhande deviisiks on tihedam koostöö kutseliitude, tööandajate ja ministriumide esindajate vahel.

Ülevaatega kutsereformist ning kinnitatud kutsestandarditega on kõigil võimalik tutvuda Eesti Kaubandus-Tööstuskoja interneti koduleheküljel aadressil: www.koda.ee, edasi link – **kutsereform**.

Käesolevates standardites kasutatakse järgmisi kutsekvalifikatsioonitasemete määratust:

Algtase – puudub nõue kutseastele teadmiste ja oskustele; tööülesanded rutiinsed, ettekirjutatud; tööülesanne juhib töötajat, vastutus kaudne.

I tase – kutsealased teadmised ja oskused on omandatud kas läbi koolituse või pidevalt töötades; töö kellegi juhendamisel; toimetulek piiritletud tööülesannetega ja vastutus selles ulatuses.

II tase – kutsealastele teadmiste ja oskustele lisandub vilumus; toimetulek erinevate tööülesannetega ja vastus nende eest; eeldatav koostöövõime meeskonnas.

III tase – kutsealaste teadmiste ja oskuste edasiõpetamine; toimetulek keerukate ja vahelduvate tööülesannetega; valmisolek vastutuseks teiste töö ja ressursside jagamise eest.

IV tase – kutsealastele teadmiste ja oskustele lisanduvad juhtimisalased teadmised, oskused ja hoiakud; toimetulek paljude keerukate ja vahelduvate tööülesannetega muutuvates olukordades; vastutus teiste töö ja ressursside jagamise eest.

V tase – majandustegevuse valdkonna teoreetiliste aluste tundmine; toimetulek mitmekesiste menetlusviiside valdamist eeldavate tööülesannetega muutuvates ja ootamatutes olukordades; suur iseseisvus, vastutus analüüside, diagnooside ja otsuste ning nende elluviimise eest.

HOOLDUSÕDE II

TERVISHOIU JA SOTSIAALTÖÖ KUTSENÕUKOGU

4. Kutsenimetus ja kutsekvalifikatsioonitase

Hooldusõde II

Inglise keeles: nurse assistant II

Vene keeles: ?????? ?? ?????? II

5. Kutsekirjeldus

Hooldusõde on kutsealase ettevalmistusega töötaja, kes aitab üksikisikut, peret või muid rühmi nende igapäevases elus, säilitades ja edendades nende tervist ning abistades toimetulekul. Hooldusõde edendab erinevas eas inimeste tervist, toetab nende arengut ja teostab hooldus-õendust ning taastusravi. Hooldusõde lähtub oma töös patsiendi/kliendi õigustest ja iseseisvuse toetamisest. Ta suhtub inimestesse austusega ja suhtleb nendega võrdväärselt, sõltumata inimese east, soost, usulisest ja kultuurilisest taustast.

Hooldusõde võib töötada tervishoiu- ja hoolekandeesutustes ning avahoolduses.

6. Kutseoskuskõuded

6.1 Üldoskused ja –teadmised

6.1.1 Omada ülevaadet sotsiaal- ja tervishoiupoliitikast.

6.1.2 Teada inimõigusi, tervishoiusüsteemis kehtivaid seadusi, määrusi ja osata nendest juhinduda.

6.1.3 Mõista inimese, ühiskonna, kultuuri ja looduse omavahelisi seoseid.

6.1.4 Osata näha inimest füüsilise, psüühilise ja sotsiaalse tervikuna läbi elukaare.

6.1.5 Teada tervisekäsitust ja osata rakendada seda rahva tervise edendamisel, säilitamisel ja parandamisel.

6.1.6 Mõista kutseala eetilisi põhimõtteid, tegutseda neist lähtuvalt.

6.1.7 Osata rakendada klienditeenindus- ja meeskonnatöö põhimõtteid.

6.1.8 Teada ja rakendada tervisekaitse ja tööohutuse nõudeid, tagada keskkonna turvalisus ning osata tegutseda kriisiolukorras.

6.1.9 Teada ja osata rakendada ergonoomika põhimõtteid.

6.1.10 Osata oma tööd organiseerida.

6.1.11 Osata töötada dokumentidega, kasutada arvutit baasoskustasemel.

6.1.12 Osata suhelda kliendiga riigikeeles keeleoskuse kesktasemel.

6.1.13 Osata leida võimalusi pidevaks enesetäiendamiseks, rakendada uusi teadmisi.

6.2 Põhioskused ja –teadmised

6.2.1 Teada hooldus-õendustöö teoreetilisi lähtekohti ja osata neist juhinduda.

6.2.2 Teada tervise edenduse, säilitamise ja parandamise põhimõtteid, osata neid rakendada.

6.2.3 Teada ja osata rakendada toitumis- ja ravimiõpetuse aluseid.

6.2.4 Teada patsiendile/kliendile osutatavaid teenuseid ja toiminguid, osata neid teostada lähtuvalt elamistoimingutest.

6.2.5 Teada haigusi, puudeid ja nende põhjusi, osata hinnata kliendi/patsiendi abivajadust läbi elamistoimingute.

6.2.6 Osata suhelda patsiendi/kliendi, tema pere ja lähedastega ning osata neid juhendada hooldus-õenduse küsimustes.

6.2.7 Tunda hooldus-, abi- ja töövahendeid ning osata neid korras hoida ja kasutada.

6.3 Eriuskused ja -teadmised

6.3.1 Teada sotsiaalhoolekandes osutatavaid teenuseid, nende osutamise tingimusi, tunda teenuste osutamisega seotud mõisteid ja sisu.

6.3.2 Teada alternatiivkommunikatsiooni aluseid.

6.4 Isikuomadused

6.4.1 Isiksuse omadused:

1. **kohanemisvõime;**
2. **vastutusvõime;**
3. **koostöövõime;**
4. **abivalmidus;**
5. **empaatiavõime;**
6. **korrektsus;**
7. **suhtlemisoskus;**
8. **positiivne ellusuhtumine.**

7. Kehtivuse aeg

Kutsestandard kehtib 4 aastat. Vastavalt vajadusele võib standardit muuta enne standardi kehtivusaja lõppu.

SOTSIAALHOOLDAJA II

TERVISHOIU JA SOTSIAALTÖÖ KUTSENÕUKOGU

4 . Kutsenimetus ja kvalifikatsiooniate

Sotsiaalhooldaja II

Inglise keeles: social care worker II

5. Kutsekirjeldus

Sotsiaalhooldaja on kutsealase ettevalmistusega töötaja, kes on omandanud tööks vajalikud teadmised ja oskused abivajajate hooldamiseks, juhendamiseks ning rehabilitatsiooniks. Sotsiaalhooldaja teeb koostööd nii kollektiivi kui ka abivajajate ja nende lähedastega. Ta on orienteeritud kliendikesksusele ja pidevale oma töö täiustamisele.

Sotsiaalhooldaja töö eesmärgiks on abistada klienti inimväärse elu korraldamisel ja võimalikult kõrge elukvaliteedi saavutamisel. Sotsiaalhooldaja võib töötada avahoolduses ja hoolekandeesutustes.

Eeldatav haridustase kutse omandamisel on keskharidus.

6. Kutseoskused

6.1 Üldoskused ja -teadmised

6.1.1 Teada inimõigusi, sotsiaalhoolekandesüsteemi, teada vastavaid seadusi, määrusi ja osata neid rakendada.

6.1.2 Mõista inimese, ühiskonna, kultuuri ja looduse omavahelisi seoseid.

6.1.3 Osata näha inimest füüsilise, psüühilise ja sotsiaalse tervikuna läbi elukaare.

6.1.4 Teada kutseala eetilisi põhimõtteid, tegutseda neist lähtuvalt.

6.1.5 Teada ja rakendada tervisekaitse ja tööohutuse nõudeid, osata tegutseda kriisiolukorras ja anda esmaabi.

6.1.6 Teada ja osata rakendada ergonoomika põhimõtteid.

6.1.7 Osata oma tööd organiseerida.

6.1.8 Osata töötada dokumentidega, kasutada arvutit baasoskustasemel.

6.1.9 Osata rakendada klienditeenindus- ja meeskonnatöö põhimõtteid.

6.1.10 Osata suhelda kliendiga riigikeeles keeleoskuse kesktasemel.

6.1.11 Osata leida võimalusi pidevaks enesetäiendamiseks, rakendada uusi teadmisi.

6.2 Põhioskused ja -teadmised

6.2.1 Teada abivajaduse olemust läbi kõigi elukaare etappide.

6.2.2 Teada hooldustöö eesmärgid, põhimõtteid, meetodeid ning osata neid rakendada.

6.2.3 Teada kliendile osutatavaid teenuseid ja nende osutamise tingimusi, tunda teenuste osutamisega seotud mõisteid ning sisu.

6.2.4 Teada tervist ohustavaid ja puudeid põhjustavaid tegureid.

6.2.5 Osata saada ülevaadet kliendi tervislikust seisundist ja rakendada ennetavaid menetlusi kliendi tervise edendamisel, osata suunata klienti tervislikele eluviisidele.

6.2.6 Osata valida kliendi eale, arengule ja vajadustele vastavaid arendamis- ja abistamisviise, rehabilitatsioonimeetodeid ning neid rakendada.

6.2.7 Teada erivajadustega klientide hooldusega seotud probleeme, osata leida lahendusi.

6.2.8 Osata teha koostööd kliendi ja tema lähedastega.

6.2.9 Osata luua klienti toetavat võrgustikku.

6.2.10 Tunda hooldus-, abi- ja töövahendeid, osata neid korras hoida ja kasutada.

6.2.11 Omada teadmisi ja oskusi kodumajandusest ja korrastustöödest.

6.3 Eriuskused ja -teadmised

6.3.1 Teada tervishoiusüsteemis osutatavaid teenuseid, nende osutamise tingimusi, tunda teenuste osutamisega seotud mõisteid ja sisu.

6.3.2 Tunda toitumis- ja ravimiõpetuse aluseid ning osata neid rakendada.

6.3.3 Teada alternatiivkommunikatsiooni aluseid.

6.4 Isikuomadused

6.4.1 Isiksuse omadused:

1. positiivne ellusuhtumine;
2. sõbralikkus;
3. vastutusvõime;
4. abivalmidus;
5. suhtlemisoskus;
6. empaatiavõime;
7. usaldatavus;
8. sallivus;
9. koostöövõime.

7. Kehtivuse aeg

Kutsestandard kehtib 4 aastat. Vastavalt vajadusele võib standardit muuta enne standardi kehtivusaja lõppu.

Rutt Lumi

Tervishoiu ja Sotsiaaltöö Kutsenõukogu koordinaator

Koolituskalender

OÜ MAAELU ARENGU INSTITUUDI 2000. A I POOLAASTA KOOLITUSPAKKUMISED

Kursused/teabepäevad

07.-09.03, 28.-30.03. ja 25.-27.04 (9-päevane kursus)	Turundusgruppide moodustamine ja juhtimine
	Lea Pruks, Lea Sudakova 27/ 421 859
orienteeruv. algus märts	Arendusprojekti juhtimine ja rahastamistaotluste koostamine
	Lea Sudakova, Indrek Kärner 27/ 421 859

orienteeruv. algus märts-mai	Individuaalnõuande põhialused
	Vilja Saluveer, Ülar Loolaid 27/ 422 296
orienteeruv. algus juuni-november	Tulemuslik nõuandetöö gruppidega
	Vilja Saluveer, Ülar Loolaid 27/ 422 296
	<i>Kursus/teabepäev volikogu esimeestele, aseesimeestele, komisjonide esimeestele ja liikmetele</i>
	Reet Lepa, Jüri Ginter 27/ 421 753
	<i>Kohalike omavalitsuste õiguslik reguleerimine</i>
	Reet Lepa, Jüri Ginter 27/ 421 753
	<i>Arengukavade koostamine kohalikele omavalitsustele, haridusasutustele jt</i>
	Reet Lepa, Jüri Ginter 27/ 421 753

OÜ Maaelu Arengu Instituut

Tuglase 13, Tartu 5014

Faks: (27) 421 981

Tel: (27) 421 891

E-post: mai@server.ee

Internet: <http://www.andras.ee/mai>

Töö

TÖÖTUS - OLULINE PIDUS EESTI ÜHISKONNA ARENGULE

1999. aasta jooksul on Eesti tööturul toimunud suured muutused. Eestis regulaarselt korraldatavate tööjõu-uuringute (ETU) andmetel on viimase aasta jooksul töötute ja tööturult väljalangenute arv oluliselt suurenenud. Käesoleva aasta II kvartalis läbi viidud ETU'99 tulemused näitasid, et aastaga vähenes tööga hõivatute arv kokku 28 tuhande inimese võrra. Neist 13 tuhat jäid töötuks ja 15 tuhat lahkusid üldse tööturult ning neid määratletakse vastavalt uuringumetoodikale majanduslikult passiivsetena. Küsitlustulemuste järgi 1999. aasta II kvartalis suurenes töötute arv Eestis 81 tuhandeni. Ühe pereliikme töötuks jäämine mõjutab ka teiste pereliikmete materiaalsel ja emotsionaalsel seisundit. Seega on alust väita, et tööpuudus puudutab otseselt ligikaudu 200 000 Eesti elanikku.

Võrreldes eelmise aasta II kvartaliga on rahvastiku majanduslik aktiivsus tunduvalt vähenenud. Majanduslikult passiivse ehk mitteaktiivse rahvastiku hulka kuuluvad näiteks koduperenaised, mittetöötavad õppurid, invaliidid, lapsehoolduspuhkusel viibijad jne. Jätkuvalt lahkuvad tööturult eelkõige vanemaealised, kellel on kiiresti muutuva tööturuga järjest raskem kohaneda. Viimaste aastate (1997-1999) kõige olulisemaks mitteaktiivsuse kasvu põhjuseks on õpingud. Kuna noored õpivad järjest kauem, siis asuvad nad oma esimesele töökohale ka hiljem. 1999. aasta II kvartalis õppis 58% 15-24-aastastest, mis on 2 protsendi võrra rohkem kui kaks aastat tagasi. Täiend- ja ümberõppes osalejate arv on samal perioodil kasvanud ligikaudu kolmandiku võrra (*allikas*: Eesti tööjõu-uuring 1999, põhitulemused).

Oluliseks mitteaktiivsuse kasvu põhjuseks on inimeste tervisliku seisundi halvenemine. Üheksakümnendatel aastatel on invaliidsuse või haiguse tõttu mitteaktiivseks muutunud inimeste arv märkimisväärselt suurenenud (tabel 1). On selge, et terviseprobleemidega inimestel on tööturul raskem toime tulla.

Tabel 1

Invaliidsuspensionärid invaliidsusgruppide järgi aastatel 1990-1999 (tuh)

Invaliidsusgrupp	1990	1995	1998	1999	Töötavad invaliidsuspensionärid (01.01.99)
Kokku	38,9	48,7	55,5	57,9	8,2
<i>sealhulgas I</i> invaliidsusgrupp	4,3	6,9	7,2	7,3	0,3
II invaliidsusgrupp	26,0	33,4	37,7	39,2	3,9
III invaliidsusgrupp	8,6	8,4	10,6	11,4	4,0

Allikas: Eesti Statistika aastaraamat, 1999, lk.111-114

Märkimisväärne osa mitteaktiivsetest on nn. heitunud isikutel. Need on inimesed, kes tahavad ja on võimelised töötama, kuid on loobunud töötusloovusest, sest ei usu enam tööleidmise võimalusse. ETU '99 andmetel on selliseid inimesi kõige rohkem Kagu-Eestis.

Lisaks tööjõu-uuringutele on üheks tööturu olukorda operatiivselt kaardistavaks instrumendiks tööturuametis registreeritud tööturustatistika. Käesoleva temaatika raames käsitletakse selliseid tööturustatistika kategooriaid, nagu tööta töötajad, registreeritud töötud (valdavalt need töötud, kellele laieneb Töötusloovuse seaduse kohaselt töötusloovuse riikliku abiraha saamise õigus) ja riigi tööhõivetalitustesse laekuvad vabad töökohad.

Riigi tööhõivetalitustesse pöördunud tööta töötajaid on aastatel 1995-1998 olnud ligikaudu kaks korda vähem töötute arvust, mida mõeldistavad Eestis läbi viidud tööjõu-uuringud. Seoses tööga hõivatute arvu järsku vähenemisega kasvas käesoleval aastal ka oluliselt riigi tööhõivetalitustesse pöördunud tööta töötajate arv, eriti esmaste pöördujate ning eelmisest töökohast koondatute hulk. Võrreldes 1998. aasta 9 kuuga oli 1999. aastal tööta töötajate arv 49,1% ning töötus registreeritute (töötusloovuse saajate) arv 61,6% võrra suurenenud (*allikas*: Registreeritud tööhõivetalitustatistika, 1999, 9 kuud. Sotsiaalministeeriumi statistika- ja analüüsiosakond).

Töötute registreerumine riigi tööhõivetalitustes seondub otseselt vabade töökohtade olemasoluga regioonis. Madalama tööpuudusega maakondades on tööta töötajate registreerimisaktiivsus väiksem, sest tööd on võimalik hõlpsamini leida erinevaid töötamisstrateegiaid kasutades - isiklike tutvuste kaudu, vahetult firmasse (tööandja poole) pöördudes, tööpakkumiskuulutustele vastates jmt. Samas tuleb arvestada asjaoluga, et töötu riikliku abiraha suurus tagasihoidlik (400 krooni kuus) ei stimuleeri töötajaid riigi tööhõivetalitustes end registreerima. Uuringud näitavad, et vaid ligikaudu pooled töötutest pöördub töötusametis riikliku töövahendussüsteemi poole. Tööhõivetalituste vahendusel otsivad sagedamini tööd naised, mitte-eestlased ja üle 40-aastased töötajad.

Tööandjalt riigi töövahendussüsteemi laekunud vabade töökohtade arv on 1999. aastal märkimisväärselt vähenenud: 1999. a 9 kuu jooksul laekus riigi tööhõivetalitustesse ligikaudu 9,5 tuhat tööpakkumist, 1998. a samal perioodil oli tööhõivetalitustesse teavitatud vabade töökohtade arvuks 12,15 tuhat. Üheks põhjuseks on kindlasti majandussurutisest põhjustatud tootmise kokkutõmbamine, samuti kaubanduse ja teeninduse arengut pärssiv elanikkonna ostujõu vähenemine.

Ülevaate 1999. aasta ja 1998. aasta riikliku töövahendussüsteemi 9 kuu võrdlusstatistikast esitab tabel 2.

Tabel 2

Riigi tööhõivetalitustes registreeritud töövahendussstatistika 9 kuu andmetel (keskmiselt kuus - tuh.)

	1998 9 kuud	1999 9 kuud	Muutus	
			+;-	%
Pöördunud tööta töötajad	31,6	43,6	12,0	138,0
sh. esmakordselt pöördujaid	4,1	6,3	2,2	151,8
neist eelmisest töökohast koondatuid	0,5	0,9	0,4	180,7
Töötu riikliku abiraha saajaid	17,5	26,6	9,1	139,5
Laekunud vabad töökohad	1,4	1,1	-0,3	78,0
Tööle rakendunud töötajaid	1,2	1,5	0,3	125,9

Allikas: Sotsiaalministeeriumi valitsemisala 1999.a. 9 kuu majandustulemused

Tööhõivetalituste kaudu pakutakse kõige sagedamini tööd oskus- ja käsitöölisele ning teenindus- ja kaubandustöötajatele, kuigi eelmise aastaga võrreldes on ka taoliste vabade töökohtade arv vähenenud. Mõnevõrra on kasvanud tööpakkumiste arv keskastme spetsialistidele ja lihttöölisele. Kui varasematel aastatel võtsid madalapalgalisi (alampalgaga) tööpakkumisi vastu valdavalt mitte-eestlased ja pensionieelikutest töötajad, siis 1999. aastal muutus oluliseks võimalus üldse töökohta leida ja seda nii eestlaste kui mitte-eestlaste puhul.

Olukord Eesti tööturul pingestus seoses Aasia kriisi järelmõjude ja eelkõige Venemaa majandusprobleemide järsu teravnemisega 1998. aasta sügisel, mille tagajärjel Eesti praktiliselt kaotas idaturu. See tõi kaasa mitme tööstusharu, eeskätt toiduainetetööstuse tootmis-võimsuste

järsu vähenemise. Tööpuuduse kasv ilmnes ekspordi ja tootmise langusest hiljem, kuna esialgu ettevõtted ja firmad lootsid, et Vene turu kaotus jääb ajutiseks. Paljud töötasid sunnitud osalise tööajaga, mistõttu töötajate arv kriisi algusperioodil oluliselt ei vähenenud. Töötajate koondamine kulmineerus 1999. aasta I kvartalis.

Üha suuremat rolli mängib tööturule saamiseks ja seal püsimiseks töötaja haridustase. Võrreldes 1998. aastaga kasvas töötuse määr ligikaudu kaks korda algharidusega inimeste hulgas, aga ka kesk-erihariduse omandanute arvel. Eestis lahkub mõningane osa igast vanuserühmast üldhariduskoolist või kutseõppeasutusest kas ilma igasuguse erialase ettevalmistusega või siis sellise erialase ettevalmistusega, mis ei võimalda neil tööd leida.

Hoogsa või stabiilse majandusarengu korral võivad erialase ettevalmistusega noored hõlpsasti tööd leida ja kiiresti tööturule integreeruda – kuigi madalapalgalistele ja vähe kvalifitseeritud töökohtadele. Et aga vabu töökohti on Eestis viimase aasta jooksul jäänud üha vähemaks ja töösoovijate hulk aina kasvab, on tööandjatel võimalus valida ning palgata kõrgema kvalifikatsiooniga töötajaid ja seda tihti ka tööseadustiku eirates ning (eakamaid) töövõtjaid diskrimineerides.

See loob eeldused tööpuuduse suurenemiseks madala kvalifikatsiooniga noorte seas. Lisaks sellele on kiire tehnoloogiline areng veelgi vähendanud erialase ettevalmistusega, otse põhikoolist või gümnaasiumist tulnud noorte töövõimalusi ja suurendanud nende marginaliseerumisohtu. ETU '99 andmetel ulatus 1999. aasta II kvartalis 15-24-aastaste noorte töötuse määr 21,2%-ni. Võrdlusena - eelmisel aastal oli vastav näitaja 14,5%.

Eestis seisneb peamine probleem hariduse kohandamisel tööturuga selles, et ka tööturg ise elab läbi kardinaalseid muutusi, kuna Eestil tuleb integreeruda Lääne turgudega. Administratiivselt reguleeritud suhted koolide ja ettevõtete vahel on katkenud ning siiani ei ole suudetud luua uusi tulemuslikke sidemeid, nt korraldada kvaliteetset ettevõttepraktikat. Seesuguste arengute tagajärjel näib, et haridussüsteem ja tööturg arenevad teineteisest sootuks sõltumatult. Eesti tänast tööturuga võib käsitleda kui tugevalt segmenteeritud (mitmeid allturge, näiteks varimajandust, suguseltside ja sõprusfondade firmakette jmt) kooslust, mis võib pakkuda seinast-seina võimalusi ja samas olla mõne eriala või indiviidi jaoks täiesti suletud.

Kui jälgida Euroopa Liidu liikmesriikide turgusid ning arvestada tööturu globaliseerumistrendi ja kohalike turgude liikumist avatuse suunas, on prognoositav seesuguste turgude kasv, mis on orienteeritud paindlikele laiapõhjalistele (universaalsetele) professionaalsetele oskustele, sisaldades töökohtade ja tööoperatsioonide vahelduvust ehk rotatsiooni, mida võib käsitleda kui töökohal toimuvat jätkukoolitust. See eeldab ühiskonnalt elukestva õpivajaduse teadvustamist ja selle realiseerimiseks ka vastavat häälestust, st tööandjate valmidust ning riigi poolt selleks tingimuste loomist.

Eestis iseseisvuse jooksul toimunud liberaalse turumajanduse hoogne areng on tähelepanuta jätnud olulised riiklikud makromajanduslikud regulatsioonimehhanismid, mille eesmärgiks on stimuleerida majanduse arengut, soodustada ettevõtluskeskkonda ja uute töökohtade loomist. Nii poliitikutele kui suurärimeestele peaks olema arusaadav, et majanduskasvu eesmärgiks ei tohi olla vaid väikesearvulise ja majanduse võtmeformatsioonil oleva huvigrupi rikastumine.

Vaieldamatult peaksid hoogsa majanduskasvu tulemused olema mootoriks Eesti ühiskonna ees seisvate oluliste sotsiaalsete probleemide lahendamisel. Ja neid kiiret lahendamist nõudvaid probleeme on tänases Eestis küllaga. Nimetagem siinkohal vaid mõningaid neist:

- **elanikkonna madal elatustase**
- **mitmete piirkondade elukeskkonna muutumine perspektiivituks**
- **sotsiaalse infrastruktuuri arengu pidurdumine**

- **mahajäämus sotsiaalse turvalisuse süsteemi arendamisel**
- **kuritegevuse järsk suurenemine**
- **töötuse, eriti pikaajalise töötuse ja noorte töötuse kiire kasv**
- **regionaalsed ja elanikkonna sissetulekutest lähtuvad erinevused võimalustes saada kvaliteetset ja kaasaegset haridust.**

Viimase aasta majanduslangus on samuti põhjustanud mitmete uute majandusprobleemide tekkimist ja süvenemist. Juba traditsiooniliste probleemide, nagu Eesti firmade ebapiisav konkurentsivõime, välisurgudest tingitud ekspordibarjäärid, kvalifitseeritud tööjõu puudumine – kõrval on teravalt esile tõusnud riigieelarve defitsiit. Ühelt poolt viitab see vajadusele täiustada valitsuse majanduspoliitikat ning rakendada makromajanduslikke meetmeid ettevõtluskeskkonna parendamiseks ning tööhõive suurendamiseks. Teisalt tuleks viivitamatult alustada haldusreformi läbiviimiseks kavandatud tegevusi – analüüsida väljakujunenud haldusterritooriumide põhjendatust ja tulemuslikkust, toetada kohalike omavalituste haldussuutlikkuse tõstmist, teostada ranget säästupoliitikat.

Kiire üleminekuprotsess käsumajanduselt turumajandusele ja Eesti majanduse ikka veel madal tootlikkuse tase on põhjustanud mitmete sotsiaalsete probleemide teravnemise. Eesti üks keskmisemaid sotsiaalprobleeme on elanikkonna vaesumine, mis suurendab kuritegevust, vähendab üldist seaduskuulekust ja põhjustab sotsiaalset marginaliseerumist. Kuigi keskmine töötuse määr Eestis (11,7% 1999. aasta II kvartalis) ei ületa oluliselt Euroopa Liidu liikmesriikide keskmist töötuse määra (ligikaudu 10%), tähendab see töötutele Eesti madala elatustaseme ja töötute vähese sotsiaalse turvalisuse tõttu sageli absoluutset vaesust. 1997. aastal elas Eestis 16,6% leibkondadest vaesuse riskis ja 36,2% leibkondades allpool vaesuspiiri (*allikas*: Vaesuse leevendamine Eestis. Tartu 1999, lk.15).

Et eeltoodud üha teravnevate probleemidega toime tulla, oleks tarvilik märgatavalt suurendada kulutusi tööturupoliitika aktiivsetele meetmetele, eeskätt koolitusele. Pingelisest eelarvest johtuv riigi vähenenud suutlikkus ja Eestis rakendatavate aktiivsete tööturumeetmete madal tase võrreldes Euroopa Liidu liikmesriikidega võivad osutada oluliseks takistuseks tööpuuduse kasvu tõkestamisel.

Mai Luuk

TALLINNA TÖEHÕIVEAMETIST

Tallinna Töehõiveameti esmane ülesanne on tööturuteenuste (teave vabadest töökohtadest, tööturukoolituse võimalustest ja tööturukoolitus, töötute sotsiaalse kaitse õigusaktidest; tööturutoetus tööandjale ja töötutele, hädaabitööd, töövahendus jne.) osutamine.

Meie teeninduspiirkonda kuulub 1/4 riigi töötajatest (1999.aasta detsembris oli mittetöötavaid töötajaid Eestis 45010, neist Tallinnas 12778 (vastavalt 5,2% riigi ja 5% Tallinna tööealisest elanikkonnast). Töötuna oli registreeritud Eestis 28664 inimest, neist Tallinnas 9609. 1999.a. jooksul oli Tallinnas registreeritud töötuid 23294. Linnaosade järgi oli töötuid kõige rohkem Lasnamäelt - 38,4%, Põhja Tallinnas - 18,2%, samal ajal Nõmmel - ainult 3,5%.

Võrreldes eelmise aasta sama ajaga, on töötute arv Tallinnas suurenenud 60%. Põhjuseks on asutuste raske majanduslik olukord, omanike ringi vahetumine, firmade sundlikvideerimine. Praktiseeritakse töötajate vabastamist katseaja lõppedes, misjärel võetakse madala palgaga

tööle uued töötajad. Vähenenud on ka registreeritud vabade töökohtade arv (aasta jooksul laekus ligi 1000 tööandjalt 6265 vaba töökohta). Ligi pooled vakantsetest kohtadest on oskustöölise omad, suurenenud on pakkumine teeninduse ja müügitöö alal.

Tähtsamate ametirühmade vabad kohad ja palgad (november 1999)

ametirühmad	arv	%	palga intervall	grupikeskmine
juhid, juhatajad	10	1,5	5000-8000	6500
keskastme spetsialistid	70	10,6	2500-10000	4400
ametnikud, teenistujad	50	7,6	2500-4500	3600
oskustöölised	300	45,5	2000-10000	4000
teenindus & müügitöö	180	27,3	1250-10000	3000
kvalifitseeritud abipersonal	30	4,5	1500-4000	2500
lihttöölised	20	3,0	1250-3500	2500
KOKKU	660			

Kuna asutustel puudub kohustus teatada meile oma vabadest töökohtadest, oleme oma töö planeerinud järgmiselt: - järjepidev teabe hankimine vakantsetest töökohtadest ja planeeritavatest muutustest tööturul (koondamised, asutuste likvideerimine); töövahendus konsultantide infopäevad ettevõtetes; tööandjatele infopäevade korraldamine, kaasates neisse ka koolitusfirmade esindajaid, et selgitada mõlema poole võimalusi ja vajadusi; iseseisvalt uute vabade töökohtade otsing äriregistri, telefoniraamatu, ajalehtede jt andmebaaside kaudu; pidev infobaasi täiendamine tähtsamate erialade palgaastmete ja nõuete osas.

Vabade töökohtade olemasolu ei anna sajaprotsendilist garantiid, et kõik töötajad omale sobiva töökoha leiavad.

Analüüs näitab, et tööandjate ja töötajate vahelise mittedobivuse ja äraütlemise põhjused on järgmised:

- töötaja puudulik erialane ettevalmistus
- vajalike lisaoskuste puudumine (arvuti, võõrkeeled, raamatupidamisoskused jne.)
- tööandja pakub põhjendamatult madalat palka
- tööandja ei ole huvitatud ametlikust töölevormistamisest

Arvelolevatest töötajatest on töökoha saamine raskem:

- alla 8.a. laste emadel, kellest 1/3 on tööd otsinud rohkem kui aasta
- noortel, kellel puudub eriala
- puuduliku riigikeeleoskusega töötajatel
- pensionieelikutest meestel, kellel töötamise kestus kasvab koos vanusega, mistõttu pensionieelikute hulgas on kõige rohkem pikaajalisi töötuid
- puudega inimestel

Töötute erialaste oskuste tõstmisel on tähtis roll tööturukoolitusel, milles aga kõik soovijad osaleda ei saa - koolituse läbib keskmiselt 11% töötutest. Tegelikult on koolitusest, eriti arvutiõppest, huvitatuid 50% töötute üldarvust. Õppele mittesaanute osakaal on suur ja iga eelvalik tekitab pingeid õppele mittepääsenute hulgas. Et parandada koolituse ja koolitajate kvaliteeti, korraldame alates eelmisest aastast koolitusfirmadele vähempakkumise konkursi. Koolitusfirmadega lepingute sõlmimisel oleme esitanud neile nõudmised õppijatele

praktikakohtade leidmiseks kas omal käel või siis tööhõiveameti andmebaasis olevate vabade töökohtade komplekteerimiseks kursuste lõpetajatega.

Kasvanud on töötute perekondade arv, mille koosseisus on ema-isa, kooli pooleli jätnud või lõpetanud noor. Sellisele kontingendile on eraldi toimetulekukursused, kus selgitatakse, mida peaks tegema noor, mida õppima, mis töö talle sobiks. Ja perekondadele suunitlusega - kuidas toime tulla, kui mõlemad pereliikmed on töötud. Toimetulekukursust on vaja ka töötute hoiaku muutmiseks, milles tööandja näeb töötute tahtmatust tööoskuste ja harjumuste omandamiseks. Mõnede erialade madal prestiiž ja palk ei rahulda kõrge enesehinnanguga töötajat ja ta jääb passiivseks.

Lähtudes tööandjate nõudmistest, on kasvanud täiendõppe osatähtsus. Kui varasematel aastatel oli põhirõhk ümberõppel ja täiendõppe moodustas suhteliselt väikese osa, siis nüüd on nende osavaheline suhe tasakaalustunud.

Koolitajate tase on paranemas, mida näitab ka see, et vabu töökohti on hakanud pakkuma ka firmad, kes varem vakantsetest töökohtadest meid ei informeerinud. Info kursuste lõpetajate oskustest kohta on levinud ja huvi asja vastu tõusnud.

Arvelolevatest töötutest ei ole emakeeleks 70% eesti keel, mis omakorda takistab sobiva töö leidmist. Kahel viimasel aastal on töötutel võimalus õppida eesti keelt Tallinna Haridustöötajate Koolituskeskuses, milleks eraldati raha Tallinna Linnavalikogu otsusega.

Nii töötute, tööandjate kui ka koolitajate abistamisel paneme suurt rõhku kutsesuunitlusele. Paljud töötud inimesed, sh palju noori, ei oska ise otsustada, mis saab edasi, mistõttu on tööhõiveameti psühholoogi töökoormus tunduvalt kasvanud. **Noorte töötus on kasvanud 2,4%-lt 17,9%-ni.** Tallinnas takistab esimese töökooha saamist kõige enam riigikeele oskuse puudumine ja vähene ettevalmistus tööeluks - side tööturu ja haridussüsteemi vahel on ajale jalgu jäänud. Koostöös Tallinna Noorsooametiga asutatakse Tallinna noorte töötajate kesk-register, viiakse läbi kutseorientatsiooni konsultatsioone Tallinna koolide lõpuklasside õpilastele, plaanis on ellu kutsuda noorte tööhõivekoda.

Muutunud on töötute koosseis - koondamiste tõttu otsivad uut töökohta nii firmajuhid, kellel on ettevõtluskogemus, kui keskastme spetsialistid ja oskustöölised, kellel on oma erialal kõrge kvalifikatsioon. See on ka põhjuseks, miks tööturutoetuse soovijaid on rohkem kui meie võimalused seda lubavad. 1999.a sai 45 töötut igaüks 10 000 krooni toetust oma ettevõtte rajamiseks. Esiatgu on loodud täiendavalt 65 töökohta.

Tallinna prioriteediks oli abistada tööturutoetusega eelkõige puuetega inimesi, eelistades just selle kontingendi tööandjaid. Sel teel sai tööle 16 puudega inimest.

Tööhõiveameti peaesmärgiks on optimaalse tööhõive saavutamise haritud, kohanemisvõimelise ning majanduse vajadustele vastavate oskustega töötajate kujundamisele kaasaaitamise kaudu. See esitab kõrgeid nõudmisi kõigile tööhõiveameti töötajatele ja paneb meid otsima üha uusi töövorme.

Töötajate ja tööandjate aitamiseks vajame oma töös tunduvalt rohkem kõik-võimalikke trükiseid.

Kutseorientatsiooni korraldamisega tegelevad täna kooli-psühholoogid ja üksikud oma initsiatiivil tegutsevad keskused. Töötute kutse-nõustamisega tegeldakse üksikute tööhõiveametite juures. Ühtne süsteem ja tööhõivetalituste töö koordineerimine käesoleval hetkel Eestis puudub. Tööerakendamist vajab üle-eestiline tööturu infosüsteemi võrk, mis hõlmaks nii töö-andjaid kui koolitajaid. Täiendada tuleb ka tööhõiveametite materiaalset baasi.

On vaja tugevdada ettevõtete vajaduste ning kutsehariduse vahelist seost, kaasata ümber-ja täiendõppe finantseerimisse ka tööandjaid.

Seoses üha suureneva töötusega ja sellest tulenevate teravnevate probleemidega on viimane aeg vastu võtta tööturuteenuste seadus ja teha muudatusi töötusotsiaalse kaitse seaduses.

Vajalik on tööturuseüsteemi töötajate koolitamine, lähtudes nii igapäevatööst kui atesteerimisnõuetest.

Marju Rein

Tallinna Tööhõiveameti juhataja

PUUETEGA INIMESTE TÖÖTAMISE VÕIMALUSTE SUURENDAMINE

Euroopa Liidu Phare Consensusse projekti “Puuetega inimeste sotsiaalse tõrjutuse vähendamine” peaesmärgiks oli vähendada puuetega inimeste sotsiaalset tõrjutust ja sõltuvust, suurendades puuetega inimeste võimalusi tööturul. Projekt kestis 9 kuud: algas 1999.a märtsis ja lõppes 1999. a novembris. Projekti viisid ellu Oulu Diakoonia Instituut, Merikoski Kutseõppe Keskus (Soome) ja Astangu Toimetulekukeskus koos Euroopa Liidu ja Eesti ekspertidega.

Projekti I etapi võtmetegevuseks oli nende struktuuride määratlemine, kelle ülesandeks on puuetega inimeste tööturule integreerimise edendamine. Vastavalt ülesandele koostati analüüs **“Puuetega inimeste tööhõivepoliitika Eestis”**, mille aluseks võeti EL programmi HELIOS II raames 18 riigi kohta esitatud ülevaade,¹ mistõttu on võimalik võrrelda Eesti olukorda olukorraga Austraalias, Austrias, Belgias, Kanadas, Taanis, Soomes, Prantsusmaal, Saksamaal, Kreekas, Iirimaa, Itaalias, Luksemburgis, Hollandis, Portugalis, Hispaanias, Rootsis, Suurbritannias ja USA-s. “Puuetega inimeste tööhõivepoliitika Eestis” sisaldab järgmist informatsiooni:

- invapoliitika ja seadused
- poliitiliste otsuste vastuvõtmise ja teenuste osutamise institutsionaalne võrgustik
- puude definitsioonid
- statistika
- teenused puudega inimeste tööhõive toetamiseks
- avatud tööturg: juriidilised kohustused ja õigused
- avatud tööturg: finantseerimine
- rakenduskeskused

Esitatud on ka ettepanekud ning lisana lühiülevaade multidistsiplinaarse rehabilitatsiooniuringu, toetatud töö ja kaitstud töö korraldamisest Soomes.

Projekti II etapis tuli täita mitmesuguseid ülesandeid.

1. Tegime ettepanekud olemasolevate süteemide edendamiseks. Ettepanekud olemasolevate süsteemide maksimaalseks ärakasutamiseks on esitatud analüüsis "Puuetega inimeste tööhõivepoliitika Eestis".

Kuivõrd projekti jooksul ilmses, et puuetega inimeste tööhõive parandamiseks on erinevate sotsiaalpoliitiliste rollide täitjate vahel koostööd vähe, tehti sotsiaalministeeriumile ettepanek puuetega inimeste tööhõivet puudutava ümarlauadiskussiooni korraldamiseks. Ümarlaud toimus 01.oktoobril 1999 ja seda juhatas sotsiaalminister hr. Eiki Nestor. Ümarlauast osavõtnud otsustasid, et ministeeriumide vahelise koostöö parandamiseks puuetega inimeste intergatsiooni tagamisel ja neile võrdsete võimaluste loomisel tuleks luua valitsuskomisjon. Komisjon loodi 7.detsembri 1999.

2. Korraldati üle-eestiline seminar, mille eesmärgiks oli selgitada puudega inimeste aktiivse osalemise võimalusi ühiskonnas. Seminar "Puudega inimene tööturul" viidi läbi 11.juunil 1999 ja selles osales ligikaudu 160 osavõtjat, seal hulgas väliseksperdid Soomest ja Saksamaalt. Seminari tähtsust rõhutas selle avamine Soome suursaadiku hr. Pekka Oinoneni ja sotsiaalminister hr. Eiki Nestori poolt. Minister osales ka pressikonverentsil.

Seminaril töötas kolm töögruppi järgmistel teemadel:

- Infotehnoloogia kui abivahend puudega inimeste õppimises ja töös.
- Koostöövõrgustik puuetega inimeste kutsehariduse, täiendkoolituse ja tööhõive parandamiseks.
- Kliendikeskne rehabiliteerimine on täisväärtusliku elu tagatis.

Kokku esines ettekannete või sõnavõttudega 30 osavõtjat. Puuetega inimeste endi osavõtt tööruhmade aruteludest oli aktiivne. Töögruppides tõdeti, et

- Eesti puudega inimesed on infotehnoloogia ja interneti tähtsusest teadlikud ja oskavad seda hinnata, kuid majanduslik olukord ei võimalda enamikul neist seda liiki abivahendeid kasutada. Interneti laialdasem kasutamine puudega inimeste poolt võimaldaks neile aktiivsemat osalemist kaugtöös.
- Puudega inimeste kutsehariduse, täiendkoolituse ja tööhõive parandamine nõuab hästi funktsioneerivat koostöövõrgustikku, milles osaleksid riik, maakonnad, kohalikud omavalitsused, valitsusvälised organisatsioonid (puuetega inimeste liidud, ühendused, seltsid, puuetega inimeste kodad) ja sotsiaalpartnerid (tööandjate liidud, ametiühingud). Samuti on oluline, et kõik võrgustiku lülid saaksid ühtset informatsiooni, ühiseid tööseminare, statistikat jne. Leiti, et huvi töö leidmiseks peab alguse saama puudega inimeselt endalt. Kohalike omavalitsuste ja kohalike kodade vaheline parem koostöö ning koostöö puuetega inimeste liitudega suurendaks puuetega inimeste võimalusi tööd saada.

Rehabilitatsiooni tulemuslikkuse eelduseks on kliendikeskne lähenemine: klient vastutab ise oma elu eest, teda tuleb ära kuulata ja tema vajadusi arvestada. Rehabilitatsioon on tulemuslik siis, kui:

- klient on leidnud tööd,
- tema elukvaliteet on paranenud,
- ta ei vaja enam nii palju ravi ja ravimeid jne.
- Lisaks mitmesugustele hinnangulistele kriteeriumidele on rehabilitatsiooni tulemust võimalik mõõta ka rahaliselt.

Seminaril korraldatud pressikonverentsil viibisid kolme telekanali ja kõigi suuremate päevalehtede esindajad.

3. Viidi läbi 3 kuuline puuetega inimestele mõeldud *pilootkoolitus*, milles osales 26 inimest. Koolitusprogrammi koordineeris Astangu Toimetulekukeskus.

Õppekava koosnes virtuaalõppes koos lähiõppe sessioonidega, kokku 240 õppetunni ulatuses.

Rakvere Pedagoogikakooli õpperühma õppekavas olid infotehnoloogia, sotsiaalse kohanemise ja toimetuleku alused ja töösuhete õiguslikud alused. Taebla ja Paide Kutsekeskkool kasutasid sama õppekava üldosa ja virtuaalõppe blokki. Kooli poolt lisati sellele Taebla Kutsekeskkoolis sekretär-asjaajaja-arhivaar-raamatupidamistöötaja kutseõpe. Paide Kutsekeskkoolis lisati virtuaalõppe ühisosale kooli poolt laologistika eriala. Taebla ja Paide Kutsekoolis jätkasid õpilased õpinguid ka pärast pilootprojekti lõppemist. Ka Rakvere Pedagoogikakool otsib võimalusi koolitamise jätkamiseks.

Et internetiõppel põhineva kursuse sisu oli Eesti tingimustes uudne nii sisult kui vormilt, koostati originaalõppematerjali.

Läbi viidi ka 6-päevane tuutorõpetajate koolitus.

Koolitusprojekt oli Eestis uudne, sest esmakordselt loodi Eestis asutuste vaheline süsteem õpetamiseks interneti vahendusel. Pilootkoolitust võib lugeda kordaläinuks. Edaspidi tuleks koolitusprojektide ettevalmistamisel silmas pidada järgmist:

- projekt peaks ajaliselt võimaldama eriala omandamist (3-kuuline õppeaeg on selleks liiga lühike)
- projekti ettevalmistav periood peaks olema pikem
- õpperühmad tuleks komplekteerida võimalikult samasuguse tasemega õpilastest
- puudega inimeste kutsekoolituses ei tohiks rühmas olla rohkem kui 6-8 õpilast

Koolitusprogrammi läbiviimise kohta on koostatud eraldi aruanne. Koostati ka praktiline tegevuskava.

4. Projekti raames saavutatud tulemused avalikustati. Selleks valmistati internetis ette projekti kodulehekülg (www.sm.ee/consensus), kus saab tutvuda projekti ülesehituse ja töömeetoditega, projekti käigus koostatud dokumentidega, samuti on lingid projekti põhiliste osapoolte kodulehekülgedele nii Euroopa Liidus kui ka Eestis. Projekti tulemusi on tutvustatud ajalehtedes ja ajakirjades ning tele- ja raadiojaamadele antud intervjuudes.

Pressis avaldatu põhjal on kujunemas arusaam, et puudega inimene ei vaja niivõrd abi, kui võimalust saada haridust ja tööd, et tulla välja ülalpeetava staatusest. Vajatakse ka tervete inimeste toetavat suhtumist. Selgus, et huvi pilootkoolituse järele on hoopis suurem, kui projektiga pakkuda suudeti. Õppimissoovi avaldasid väga erineva haridustasemega inimesed. Oli neid, kes suhtlesid arutiga algelisel tasemel, ja neid, kel puudusid varasemad kokkupuuted arutiga üldse. Oli ka neid, kes tulid end täiendama. Nagu selgus, oli viimaste jaoks koolituses olulisim saada internetist teadmisi, samuti teadmisi sellest, kuidas tööturule pääseda ning neid teadmisi töösuhete õiguslikust taustast. Oluliseks peeti ka võimalust oma võimeid hinnata. Telelugudes toonitati mitmel korral, et töö ja haridus jääb puuetega inimestele kättesaamatuks puuduliku füüsilise keskkonna ja juurdepääsuraskuste tõttu.

Projekti käigus korraldati ka õppereis Läti Vabariigi rehabilitatsioonikeskusesse "Vaivari". Õppereis andis hea ülevaate naabrite rehabilitatsioonisüsteemist ja abivahenditega varustamisest.

Kokkuvõtteks võib öelda, et

- projekt oli olemasolevatele süsteemidele heaks testiks
- projekt andis uue nägemuse
- õnnestumiseks tuleb töötada natuke rohkem, kui peab
- tähtis oli saada kogemus õppimisest tegevuse kaudu, läbi teha kogu projekti "küpsemisprotsess", saada aru, kuidas muutuvad rõhuasetused
- väga oluline oli interneti kui kaasaegse kaugõppemeetodi tundmaõppimine
- puuetega inimeste tõrjutuse ennetamiseks tehtavasse töösse tuleb pidevalt kaasata väga mitmesuguseid osalisi, isegi kui asi esmapilgul otseselt mõnd osalist ei puuduta, saadakse tegevuse kaudu kogemus, muutuvad reageeringud
- üks olulisemaid tulemusi on see, et loodi ministriumidevaheline komisjon puuetega inimeste parema integreerimise tagamiseks
- projekt aitas kaasa hoiakute muutmisele ja kujundamisele
- projekt andis tõe edasiarenemiseks nii asutuste (kõik osalenud õppeasutused tahavad teatud tööd jätkata) kui isiklikul tasandil (üks tuudorõpetaja otsustas minna ülikooli informaatikat õppima)

Merle Malvet

Phare Consensus projektijuhi assistent

Regioonid

TÖÖHÕIVEPROBLEEMIDE LAHENDAMISEST EMMASTE VALLAS

Aastaid tagasi vaevaliselt kulgenud põllumajandusreform jättis maapiirkondades palju inimesi tööta ja meie omavalitsused pandi vajaduse ette tegeleda aktiivselt tööhõive poliitikaga. Mujal maailmas on töökohtade loomine maapiirkondades omaette teadus. Meil seesugused teadlased puuduvad ja reeglina tegutsetakse tuginedes oma ja naabritelt saadud kogemustele. Käesolevas artiklis tahaksin anda ülevaate sellest, kuidas tööhõive probleemi on suudetud leevendada minu koduvallas - Hiiumaa lõunatipus asuvas Emmastes.

Töölisesõit

Alustasime sellest, et tegime kättesaadavaks Hiiumaal olemasolevad vabad töökohad. Kui selgus, et Kõrgessaare vallas asuv Viskoosa Kalakombinaat vajab töökäsi, pani Emmaste vald käima munitsipaalbussiliini Viskoosasse, mis viis meie kandi inimesed kohale vahetuse alguseks ja tõi ära vahetuse lõppedes. Kaks esimest kuud toimus vedu tasuta, hiljem on seda tehtud sümboolse tasu eest. Vald maksab kuupiletite hinnast kinni selle osa, mis ületab 200 krooni. 50-kohalises bussis on sõitjaid keskmiselt 35.

Tänaseks on meie eeskuju järginud kõik Hiiumaa vallad. Emmaste vald kulutab aastas tööliste veole ca 45 tuhat krooni, üksikisiku tulumaksuna laekub aga kalakombinaadist tagasi üle 200

tuhande krooni aastas. Lisaks sellele võivad riik ja vald ka kokku hoitud toimetulekutoetuste ja muu sotsiaalabile kuluva raha näol.

Uued ettevõtted, töökohad

Tööliste vedu väljapoole valda oli kiire moodus tööhõiveprobleemi leevendamiseks, kuid kindlasti ei ole see heaks lahenduseks pikemas perspektiivis. Seetõttu hakkas vald tegelema ka uute ettevõtete käivitamisega. Alustuseks ostis Emmaste vald kokku põllumajandusreformi käigus tühjaks jäänud või juba pankrotistunud ettevõtete hooned. Järgnevalt koostasime vabade tootmishoonete kataloogi, milles olid nende hoonete inventariseerimisjoonised, vajalikud andmed asukoha, vee-, kanalisatsiooni ja elektriga varustatuse kohta, samuti maa ostmise perspektiiv. Me levitasime neid katalooge nii mandri- Eestis kui ka Skandinaavia maades leidmaks võimalikke investoreid. Need, kes huvitusid meie pakkumistest, olid kõik pärit väljastpoolt Eestit. Esimene õnnestumine oli seotud endise kanalaga, mille vald ostis Maapanga pankrotipesast 40 tuhande krooniga, lisaks tehti ca 35 tuhande krooni eest korda hoone vesivarustus ja kanalisatsioon. Hoone uueks omanikuks sai Rootsi firma "Pharma System AB", mis toodab nüüd endise kanala steriilseks remonditud ruumides ühekordseid meditsiinilisi süsteeme, mida eksporditakse 25 riiki. Vastavalt sõlmitud lepingule said rootslased kanala tasuta, kuid tagavad selle, et järgneva 5 aasta jooksul ei lange töötajate arv alla 10. Täna töötab selles ettevõttes juba 17 Emmaste valla inimest. Projekti käivitamiseks valla poolt tehtud kulutused - 75 tuhat krooni - tasusid ennast ära 7 kuuga.

Sama loogika järgi on käivitatud vallas veel mitmeid ettevõtteid. Nii koostatakse Emmaste vallas Soome firmale "Lival" erinevaid valgusteid (22 töökohta), valmistatakse metall- ja plastifurnituuri, turvaaknaid ning puittaarat (10 töökohta), puidust mänguasju, kirvevarsi jne. Kokku on kahe viimase aasta jooksul vallas loodud või tehtud kättesaadavaks 119 uut töökohta.

Info ja koolitus

Väga tähtsaks oleme valla ettevõtlust edendades pidanud ka olemasolevate ettevõtete toetamist ja motiveerimist. Selleks anname igal aastal välja eesti- ja ingliskeelset "Emmaste valla äriteatmikku", Pärnu Ärinõuandla ja AS Kilik abiga oleme korraldanud tasuta ettevõtlusalast koolitust algajatele ja juba tegutsevatele ettevõtjatele, tunnustamaks ausat maksumaksjat anname igal aastal välja rändauhinna "Emmaste valla parim üksikisiku tulumaksu maksja" koos sinna juurde kuuluva tunnistusega. Eelmisest aastast alates märgime eraldi auhinnaga ära aasta jooksul kõige enam arenenud ettevõtte. Põllumeeste toetamiseks maksame söödi ülesharimise toetust 500 krooni hektari kohta.

Elu läheb paremaks

Lisaks juba nimetatud uutele töökohtadele on kõigi loetletud meetmete rakendamisega kaasnenud veel terve rida positiivseid tulemusi, nagu vohava pankrottide laine pidurdumine, töötute ja töötajate ning toimetulekutoetuse saajate arvu vähenemine, üksikisiku tulumaksu laekumise ja valla eelarve mahu kasv, loomuliku ja mehhaanilise iibe näitajate paranemine, korteri- ja kinnisvaraturu elavnemine ning üldine meeleolu paranemine.

Lõpetuseks tahaks rõhutada kolme Emmaste valla arvates olulist momenti ettevõtluse toetamisel ja tööhõiveprobleemi lahendamisel:

1. ***Alustada tuleb sellest, et teha piirkonna vabad töökohad oma inimestele kättesaadavaks.***
2. ***Mitte karta teha töökohtade loomisel kulutusi. Emmaste vald on enda jaoks paika pannud piiri - kui töökoha loomine maksab kuni 15 tuhat krooni, tuleb kohe tegutseda.***

3. *Toeta ja tunnusta tööandjat - ausat maksumaksjat.*

Kalev Kotkas
Riigikogu liige

Kogemus

KÜMME KUUD KOJAMEHENA

1999. a. algul kulutas Pärnu LV konnaalamet välja konkursi Pärnu linna puhastus- ja haljastusobjektide hooldamiseks. Sotsiaalhoolekandeametile oli see hea võimalus ellu viia oma ammune idee - pakkuda tööd ja leiba pikaajalistele töötutele.

Inimese töötuks jäämisel võib olla väga mitmeid põhjusi. Küllaltki sageli on töökoha kaotamise põhjuseks liigne alkoholi tarbimine, kuid tihti ei sõltu põhjused inimesest endast. Majanduse madalseisu tingimustes on palju koondamisi, tööd ei leita kõrge ea või madala haridustaseme tõttu ning vahel on tegu liiga tagasihoidliku ja vagura inimesega, kes turumajanduse tihedas konkurentsivõitluses teiste poolt jalge alla tallatakse. Riiklik Tööturuamet pakub töötutele abiraha ja koolitust 6-9 kuu jooksul ainult registreeritud töötutele, kes vastavad kindlatele tingimustele. Selle perioodi lõppedes jääb inimene nn pikaajaliseks töötuteks, kelle šansid tööd leida on kahanenud miinimumini. Pikka aega töötada olek mõjub tugevasti nii tööharjumustele kui ka kohusetundele. Sageli suureneb alkoholitarbimine ning sellist inimest on küllalt raske tööturule tagasi aidata.

Kõike eelnevat arvesse võttes tundus kojamehetöö olevat sobilik viis pikaajalistele töötutele nii teenistuse pakkumiseks kui ka nende konkurentsivõime tõstmiseks tööturul.

Kodarad ja kaikad

Pärnus tegutseb mitmesuguseid sotsiaalteenuseid pakkuv Hoolekandekeskus, kuhu asusin möödunud aasta algul tööle sotsiaaltöötajana. Minu põhiülesandeks sai tegelemine pikaajaliste töötutega, nende tagasi aitamine täisväärtuslikku tööellu.

Heakorrakonkursil osalesin füüsilisest isikust ettevõtjana ning võitsin enamuse objektidest, millele pakkumise tegin. Kuna aga olin kindel, "et suur tükk ajab suu lõhki", siis valisin välja 6 sobilikumat, millest enamik asus linna servas, kuid kaks ka päris kesklinnas. Hoolekandekeskuse juures tegutsevast rehabilitatsioonigrupist, mis koosneb eranditult pikaajalistest töötutest, valisin välja 6 inimest, kes pidid hakkama töölepingu alusel tööle kojameestena.

Tööga plaaniti alustada esimesel märtsil 1999.a, ent algus venis senise linna heakorra eest seisnud firma protestimise tõttu. Olgu siinkohal lisatud, et heakorrakonkurss kuulutati välja linna heakorrakulude vähendamiseks. Senini tegutses sellel alal monopolne firma, kelle teenuse hind muutus linna rahakotile vastuvõetamatuks. Sama ettevõtte ei olnud aga konkursi tulemustega sugugi rahul ning tegi kõik oma monopolse seisundi säilitamiseks. Selleks pöörati ka alguses meie üritust toetanud kohalik leht meie vastu. Ajalehes kirjeldati, kuidas meie tegevuse tõttu kaotab töö mitukümmend senist kojameest, kuidas linna heakord halveneb ning ennustati, et suveks sumpame kõik põlvini prahi sees. Enne konkursi tulemuste kinnitamist tuli käia linnapea jutul, kes soovis veenduda meie plaanide tõsiseltvõetavuses. Ilmselt jäädi meiega rahule ja 22. märtsil saime tööga alustada. Kolmenädalase hilinemise jooksul jõudis sulada ka vahepeal maha

sadanud lumi ning algus oli sellevõrra kergem. Lumerookimist saime kevadperioodil tunda vaid korra.

Vaevolt olime tõsise tööga pihta hakanud, kui minul ja Sotsiaalhoolekandeameti juhatajal Valter Parvel tuli minna majanduspolitsei jutule oma tegevuse seaduslikkust kinnitama. Nimelt oli sinna esitatud avaldus korruptsioonikahtlustusega. Tegemist oli endiste monopolistide järjekordse katsega konkurente likvideerida, see aga ei läinud läbi kuriteo koosseisu puudumise tõttu. Triki ebaõnnestumise järel tehti järelepärimine linnapeale, kus leiti, et linn soodustab maksudest kõrvalehiilimist, sest väikese käibega füüsilisest isikust ettevõtja ei ole käibemaksukohuslane.

Viin: põhjus ja tagajärg

Olles saanud mõneks ajaks jagu kodaratesse loobitavatest kaigastest, tuli võidelda takistustega, mis tulid meie oma väikese kollektiivi seest. Raskused sellise kontingendiga töötamisel ilmnisid juba esimesel päeval, kui kaks töömeest ei ilmunud välja. Edaspidi hakkasid sellised probleemid pidevalt korduma. Üldjuhul sai esimene töölt puudumine andeks antud, aga elu näitas, et kes korra juba töödistsipliini on rikkunud, see teeb seda ka edaspidi. Kuna kommunaalamet kontrollis platside korrasolekut pidevalt ja pretensioonide korral oleksid kaasnunud karmid sanktsioonid, siis ei olnud tööseisakud lubatavad. Kõige keerulisemaks osutusid palgapäevajärgsed perioodid. Sageli langes palgapäeva järel keegi rivist välja ning tuli asendada uue inimesega. Kuigi rehabilitatsioonigrupis oli konkurents ühele töökohale ligikaudu 15 inimest, tekkis mitmel korral probleeme sobiva kandidaadi leidmisega. Sageli keeldusid ka töötud ise pakutavast ametikohast, pidades tööd raskeks. Ja kuna iga platsi vahetus läheduses ei olnud ka kohta, kus tööriistu hoida, siis peeti häbiasjaks, luud ja pang käeotsas, läbi linna jalutada. Juhtus ka, et kojamehe ametit peeti alandavaks. Need aga, kes ameti vastu võtsid, olid kõik tublid töömehed ja ei põlanud ära igasuguse ilmaga väljas töötamist ega kartnud ka rasket füüsilist tööd, mida vahel teha tuli. Tihti maksis aga neile töökoha just alkoholiga liialdamine. Seega oli siin selgelt näha alkohol nii töötuse põhjusena kui ka tagajärjena. Et ennegi on kasvatatud n.ö piitsa ja präänikuga, otsustasin ka mina sisse viia sama süsteemi. Nimelt hakkas iga töömees, kellele mul kuu aja jooksul pretensioone ei olnud, saama preemiat. Preemia maksmine mõjus ühele tublile töömehele nii stimuleerivalt, et selleks ajaks varahommikul, kui teised kojamehed ennast tööle asutasid, oli tema objekt juba puhas ja viimane viimistlus lõpetatud.

Toatäis lootust

Kuigi suure tööpuuduse taustal võib kuue inimese ametisse upitamine tunduda tühisena, siis sellised kahtlused oleksid kindlasti kadunud kõigil kohe pärast nende meeste nägemist. Igal nädalal toimusid meil kaks korda koosolekud, mil kõik kojamehed kokku said, ja siis võis näha toatäit lootusrikkaid nägusi. Tööleidjatega tegelesid ka tugiisikud, kellest ühe geniaalse idee järgi kutsusime koosolekutele ka lootusandvamaid kandidaate rehabilitatsioonigrupist. Nad osalesid tööaruteludes varumeestena ning viisid ennast kurssi kõigi nõudmistega ja võimalike probleemidega. Varumeeste kohalolek sundis ka ametisolijaid oma tõesse tõsisemalt suhtuma ja tundma, et keegi hingab kuklasse. Samas oli ka mõne mehe äralangemise korral kohe uus võtta, kes oli tööülesannetega kursis ja seega võimeline järgmisest päevast alustama.

Kuna nii objektide hoolduslepingud kui ka töölepingud olid tehtud kuni 31. detsembrini 1999, siis saime tööd teha kokku üheksa kuud ja ühe nädala. Selle aja jooksul sai võimaluse taas töömeheleiba maitsta 21 inimest, neist 3 naist ja 18 meest. Algkoosseisust pidas lõpuni vastu üks mees, kellega kogu tööperioodi jooksul ei olnud kordagi probleeme. Üle kuue kuu püsisid ametis kolm meest, kes tänu sellele said töö lõppedes ka töötu staatuse ning õiguse abirahale ja koolitusele.

Mitte pudelikorjajad, vaid töömehed

Majandusliku kasu kõrval palga näol ei ole sugugi vähem tähtis asja psühholoogiline külg. Pikka aega ilma tööta olnud inimesel oli taas maksumaksja staatus ning oma positsioon ühiskonnas, kindel tunne homse suhtes. Haigekassakaardi olemasolu võimaldas saada arstiabi ning haigushüviti haiguse korral. Märnatavalt tõusis enesekindlus ja eluga rahulolu. Hea näide selle kohta on juhus, kus sügisesest lehehunnikust tuli välja sinna sattunud tühi pudel: selle asemel et see kõrvale panna ja hiljem taarapunkti viia, viskasid mehed pudeli koos prahiga koormasse ja teatasid, et nemad ei ole pudelikorjajad, vaid on töömehed, kes saavad palka. Ainuke mees, kes algusest lõpuni ametis püsis, suutis tänu töökohale välja rabeleda kodutu seisusest ja saada omale elamiseks sotsiaalkorter. Teise mehe päästis töökoha leidmine kodutuks jäämisest.

Kokkuvõtteks võib öelda, et eksperiment õnnestus. Inimeste usk iseendasse kasvas, majanduslik olukord paranes, tublimatel avardusid taas võimalused iseseisva töö leidmiseks ja linna heakorralduste kahanedes ei pidanudki keegi põlvini prahis sumpama. Juhtus hoopis vastupidi - meie töömehed said mitmel korral linnakodanikelt kiita, sest nii mõnegi objekti eest ei olnud kunagi varem nii korralikult hoolitsetud. Uue vähempakkumisega langetasid linna puhtuse eest hoolitsevad ettevõtted hooldusobjektide hindu veelgi, mistõttu käesoleval aastal võitis linn seeläbi ligikaudu 2 miljonit krooni.

Priit Ruut

Pärnu Hoolekandekeskus sotsiaaltöötaja

3. sektor

HELLENURME MÕIS: VALLA ALLASUTUSEST MITTETULUNDUSÜHINGUKS

Hellenurme mõis

XVIII - XIX. saj. Ehitatakse Hellenurme mõisakompleks

1939. Mõisa omanikud - baltisakslased Middendorffid lahkuvad Eestist

1944. Majas avatakse lastekodu sõjas langenute orbudele

1993. Lastekodu tegevus lõpetatakse laste arvu vähenemise tõttu. Et vältida mõisa lagunemist, otsustab Palupera vald rajada mõisahoonesse vanadekodu. Pool maja antakse kasutusele valla lasteaiale.

1. november 1999. Hellenurme Hooldekodu asemele moodustatakse valla volikogu otsusega mittetulundusühing Hellenurme mõis

1248 elanikuga Palupera vald asub Valgamaal. Hellenurme vanurite hooldekodu töötas Palupera valla allasutusena kuni 1. novembrini 1999, kui võeti vastu otsus muuta see mittetulundusühinguks. MTÜ Hellenurme Mõis juhi Vambola Sipelga arvates on selline lahendus parim nii vallavalitsusele kui ka hooldekodule. Palusime teda rääkida oma kogemustest Sotsiaaltöö lugejatele.

Valla hooldekodust mittetulundusühinguks

Otsus võeti vastu praktilistel kaalutlustel, selleks et võimaldada hooldekodul tööd iseseisvalt korraldada. Varem, kui asutus kuulus vallale, tuli isegi iga pliiats ja kustukumm valla raamatupidamisest läbi kanda. Vallale on väga kasulik, kui tema allasutused hakkavad töötama

kui iseseisvad ettevõtted, teenuste pakkujad. Ja hooldekodul on niiviisi palju lihtsam asju ajada - tal on vabad käed, ujub oma basseinis.

Vallavolikogu otsusega vallale kuuluv Hellenurme hooldekodu likvideeriti. Selle asemele asutati mittetulundusühing. MTÜ Hellenurme Mõis asutajaliikmeteks soovis hakata kolm juriidilist isikut: Palupera vald, Puka vald ja osaühing Düün. Ühing registreeriti vastavalt seadusele äriregistris. Palupera vald andis hooldekodule mõisaruumid 25 aastaks tasuta rendile tingimusega, et neid eesmärgipäraselt kasutatakse.

Meie hooldekodu omapäraks on veel see, et meiega samas majas on Palupera valla lasteaed, kus käib praegu 17 last. Lapsed ja eakad sobivad omavahel väga hästi kokku. Nad tasakaalustavad üksteist emotsionaalselt. Meie hooldekodu elanikel on heameel laste rõõmsatest häältest, mis kostavad ülemistelt korrustelt. Tekib omapärane sümbioos - vanad ja noored koos.

Hellenurme Mõis sotsiaalteenuse pakkujana

Igal asjal on oma hind, ja samamoodi ka hooldusel. Tuleb ju maksta palka meie töötajatele, samuti hoolealuste toidu, riiete, ravimite eest, kulub vett ja elektrit, maja vajab kütmist ja remontimist. Neid kulutusi silmas pidades arvutame välja kohamaksumuse. Selleks aastaks kehtestasime ühe voodikoha hinnaks 3950 krooni kuus, sellest summast osa täidab 85% hoolealuse pensionist, ülejäänud maksab kinni teenuse tellija - omavalitsus või hoolealuse sugulane, kellega sõlmime lepingu. Meie teenust ostavad nii ühingu asutajad - Palupera ja Puka vald - kui ka teised - nt Otepää ja Sangaste vald.

Mõeldes tulevikule peale - miks mitte ka võtta hooldekodusse vastu eakaid Soomest. Rääkisime sellest inimestega meie sõprusvallast Vihtist, neil läheb ühe vanuri hooldamine hooldekodus maksma ligi 10 000 FIMI. Pakkusin, et toogu oma inimesed meile. Muidugi saab seda teha alles siis, kui parandame elutingimusi ja võtame kasutusele rohkem ruume. Praegu on meie juures hooldusel 21 inimest, kuu lõpuks juba 23, aga seda arvu on võimalik veelgi suurendada. Oleme huvitatud oma teenuse tarbijaskonna laiendamisest. Juba praegu võiks Hellenurme Mõis olla koduks 30 eakale inimesele. Kasutan võimalust meie teenust ajakirjas reklaamida: Hellenurmes on vabu kohti!

Mittetulundusühing tegutseb ju samadel põhimõtetel kui iga äriettevõtte, ainult et meie ei saa oma kasumit dividendideks välja maksta. Kõik mida teenime, läheb investeringuteks või selleks, et kas või natuke oma töötajate palka tõsta.

Eakate eest hoolitsevad hooldajad, peale nende on meil ka tervisekaitsetöötaja, perenaine, juhataja, raamatupidaja. Majas töötab kokku 16 inimest, kellest vaid kaks - lasteaia kasvatajad - ei ole otseselt hooldekodu tööga seotud. Mul on raske täpselt töötajate kohustusi lasteaia ja hooldekodu vahel jagada. Keedab ju sama kokk nii lastele kui ka vanadele, kuigi toiduraha on eraldi. Ja kui kütja ahju kütab, soendab see mitut ruumi.

Eakate hooldus on perspektiivne

Meie sooviks on muidugi tõsta teenuse kvaliteeti, muuta see mitmekesisemaks, parandada elamistingimusi. Praegu vajab hooldekodu veel palju investeringuid - mõisahoone tuleb remontida, pesemisvõimalused ei ole tasemel. Elatakse kahekesi-kolmekesi ühes toas, dementseid inimesi on ühes toas rohkemgi.

Tuleb valikuid teha. Töötan ühtlasi Palupera valla volikogu esimehena. Ühelt poolt tahaksin, et vald eraldaks hoolekandeks rohkem raha, kuid selle asemel tuleb eelarve koostamisel kõiki kulusid hoopis vähendada, oleme sunnitud kokku hoidma.

Leian, et eakate inimeste hooldamine on perspektiivne ala. Eesti elanikkond vananeb, räägitakse, et 30 aasta pärast on eakaid Eestis ligi 40 %. Nii et peaks juba praegu hakkama mõtlema, kuidas nendele sotsiaalteenuste osutamist kõige paremini korraldada. Kindlasti peab olema tähtis koht koduhooldusel, kuid ka hoolekandeesutustes tuleb hooldamise kvaliteeti paremaks muutmata.

Kommentaar

*Sotsiaalhoolekande seadus (§8, l.2) teeb omavalitsusele sotsiaalhoolekande korraldamisel ülesandeks: "... sotsiaalteenuste ja muu abi andmise korraldamise...". Vallal (linnal) on valida – kas osutada teenust ise oma avalike hoolekandeesutuste kaudu või leida lepingupartnereid, kes sellesama töö ära teeksid. Ajaloost tuntavad vaestemajad ja lastekodud on rohkem või vähem teisenenud sisuga tänagi teenuseid osutamas, kuid asutuste omanikeks on riigi ja omavalitsuste kõrval üha enam aate- ja äriühingud. Omandivormi muutumise protsess tundub praegu olevat veel stiihiline, kus otsustavateks teguriteks on rohkem initsiatiivikate ja riskijulgete eestvedajate olemasolu kohapeal kui teenuste hinna ja kvaliteediga seonduvad valikud erinevate pakkujate vahel või muutused riigi sotsiaalpoliitilistes prioriteetides. Viimasega seoses tasub meenutada sotsiaaltöö konverentsil (august 1999) ette kantud "Sotsiaalteenuste arendamise poliitika alusdokument", mis esitab EV Sotsiaalministeeriumi seisukohad kõnealuses valdkonnas. Hoolimata sellest, et viidatud dokumendi missioonina on selle koostajate poolt nähtud vaid sotsiaalministeeriumi poolt finantseeritavate või kaasfinantseeritavate teenuste arendamise põhjaluste fikseerimise, võib tehtud töö olla suures osas laiemalt kasutatav. Omavalitsuse tasandile on üle kantavad nii teenuste osutamise printsiibid – **säästlikkus, kaasahaaratus, aus mäng kui ka prioriteetid:***

- iseseisvamat toimetulekut tagava infrastruktuuri ja toetavate teenuste arendamine
- toimetulematuse hindamise metoodika väljatöötamine
- omavastutust piiravate ja kallite teenuste osakaalu vähendamine

Tõenäoliselt on vaja kokku viia teooria pool, eriti teenuste kvaliteedi hindamise ja asutuste litsentseerimisega seonduv ning juba olemasolev kogemus. Erahooldekodu Rakveres, aateühingute poolt üle võetud hoolekandeesutused Valgemaal, projektfinantseerimise toel sündivad uued teenusepakkujad jne on piisav alus nii üldistuse tegemiseks kui ülevaate tegemiseks. MTÜ Hellenurme Mõis tekkimise lugu võib julgustada järgijaid, veel enam oleks vaja tegijate kokkusaamist.

Valter Parve

Pärnu Linnavalitsuse sotsiaalhoolekandeameti juhataja

Sotsiaalteenus

MURETELEFON 126 – KÄTTESAADAVAMAID SOTSIAALTEENUSEID

Kõik on kuulnud usaldustelefonidest ja paljud on kindlasti ka ise helistanud. Alates selle aasta algusest käivitus üleriigiline tasuta lühinumbriprojekt **Muretelefon 126**.

Nüüd, kui projekt on käivitunud, võib julgelt öelda, et nii kättesaadav ja lähedal pole abi Eesti inimesele veel kunagi olnud. Ja seda igas Eestimaa nurgas.

Kuidas see telefon toimib?

Kui helistate numbril **126**, siis siirdub teie kõne kõigepealt Eesti Telefoni keskjaama. Seal suunatakse kõne sellele piirkondliku usaldustelefoni numbrile, milline on parajasti valvekorda lülitatud murekõnede kuulamiseks.

Muretelefoni pulss tuksubki muretelefoni kontoris, seal toimub kogu suure süsteemi juhtimine. Muretelefoni kontorist antakse arvutiside kaudu ka juhtkorraldusi Eesti Telefoni sidesüsteemidele kõnede suunamiseks. Tehniliselt on loodud tingimused, et murekõnede vastajad võivad olla hajutatud üle Eesti.

Millistelt telefonidelt saab Muretelefonile 126 helistada?

Muretelefonile 126 saab helistada üle Eesti ja tasuta, valides lihtsalt oma kodu või töö telefonilt 126. Taksofonidest esialgu veel helistada ei saa. Kui aga kasutate mõne asutuse keskjaama, siis tuleks ette valida teie asutuse keskjaama suunanumber.

Kust sai alguse Muretelefon 126 idee?

Idee pärineb Suurbritanniast, kus analoogne süsteem on juba aastaid edukalt töötanud. Seal on intelligentsem telefonikeskjaamade võrk - kui abivajaja helistab ja üks telefon juhtub kinni olema, suundub kõne kohe edasi ja nõnda niikaua, kui mure südamedelt räägitud. Helistaja saab ühenduse mõne sekundi jooksul.

Eestis kuulab muresid esialgu korraga. kaks inimest Kui leidub rohkem neid, kes tahavad teisi aidata ning Eesti Telefon saab viimased digitaaljaamad valmis, siis saab ka Eestis sellist karussellisüsteemi kasutada.

Kui palju on neid inimesi, kes muretelefonis teiste muresid kuulavad?

Neid on tublisti üle saja, kuid vaja oleks paar korda rohkem selleks, et tööaega pikendada. Kes on huvilised, võtku ühendust piirkondliku usaldustelefoni juhiga või Hingeabi Assotsiatsiooniga Usaldus.

Kõik murekõnede vastajad on läbinud spetsiaalse ettevalmistuse ja kuulavad samal ajal muresid ka piirkondlikes usaldustelefonides.

Kas võib öelda, et Muretelefon on välja kasvanud senistest usaldustelefonidest?

Nii võib öelda ja peabki ütleva. Esiteks on Muretelefoni missioon sama, mis usaldustelefonidel – rohkem kuulata kui nõustada, õigesti kuulata. Teiseks on murekõnede vastajate puhul tegemist samade inimestega, kes tegutsevad usaldustelefonides.

Kolmandaks - Eesti Telefoni, sotsiaalministeeriumi ja Assotsiatsiooni Usaldus vahel sõlmitud ühiste kavatsuste protokollis nimetatakse seda projekti ka Usaldustelefoni Lühinumbriprojektiks.

Muretelefon oli korraldajatele alguses tööpealkiri. Hiljem tundus aga, et see nimi on sobivaim. Viskasime nalja, et mõiste usaldus tänapäevases Eestis, see justkui viitab rohkem kriisile, usalduskriisile...

Mis piirkondlikele telefonidele liitumisel kõige enam probleeme valmistas?

Alguses kindlasti teadmatus, sest paljud kartsid, et kohalikud telefonid pannakse kinni või jäävad need ilma kohaliku omavalitsuse toetusest. Osaliselt oli see ka põhjendatud hirm. See tähendab, et pikemas perspektiivis, kui Muretelefoni 126 teenindab intelligentne keskjaam, kaovad paljud

kohalikud numbrid ära. Virtuaalne intelligentne keskjaam võib korruga teenindada kas või kümmet abivajat.

Numbreid jääb vähemaks, aga teenus ei kao kuhugi.

Meeldejäával ja üle-eestilisel tasuta numbril on abivajaja seisukohast alati rohkesti eeliseid.

Nüüdseks on Assotsatsioon Usaldus, kes projekti koordineerib, jõudnud Muretelefoni olemust kohalikele omavalitsustele valgustada - et kohalik toetus peab olema. Omavalitsuste juhid on hakanud mõistma, et kohalikke telefone toetades kindlustavad nad teenuse, mida nad üksi kunagi kinni maksta ei jõuaks. Nad hakkavad mõistma, et riik Muretelefoni projekti kinni ei maksa. Seda pole keegi kunagi nii mõelnudki.

Aga kes siis maksab?

Riik ehk teisisõnu sotsiaalministeerium maksab kogu süsteemi administreerimise kulud, samuti infotehnoloogilise baasi loomise. Seda kõike teatud määral. Eluliselt tähtsad on projektile Eesti Telefon ja inimesed, kes on nõus oma vabast tahtest teisi aitama. Eesti Telefon kingib kõigile helistajatele oma mure südameilt rääkimiseks tasuta kõneminuteid ning abivalmid muredekuulajad kingivad selleks oma vaba aega ja head tahet.

Milliseks jääks siis kohaliku omavalitsuse roll?

Paljudel juhtudel on isiklikel probleemidel sotsiaalne taust. N.ö puntrasse sattumise põhjuseks võib olla sotsiaalne ebaõiglus või sotsiaalsfääri nõrgad kohad, isegi möödalaskmised, möödavaatamised. Usalduskõne mõjub rehabiliteerivalt ning praeguses olukorras on see lihtne ja inimlik viis üldse jõuda abivajajani. Usalduskõne võib maandada isiklike pingeid ja seeläbi ka sotsiaalseid, ja vastupidi. Just selles võiksid kohalikud juhid näha tulu oma inimestele. Ma ei mõtle siin ainult linna-, vaid ka vallajuhte.

Eestlased on küllaltki orienteeritud keskvoimule. Tegelikult oleks kohalikul tasandil tegutsemisest palju rohkem kasu. Veelgi enam siis, kui teha seda koos.

Mida kohalik omavalitsus Muretelefoni projekti toetamiseks kohe teha saaks?

Kõige lihtsam on ühendust võtta piirkondlike usaldustelefonide juhtidega ja pakkuda oma abi. Näiteks küsida lihtsalt "Mis mureks?"

Ahto Reinaru
Muretelefon 126

Intervjuu

22. veebruaril on ohvriabipäev.

MIDA TULEKS TEHA, ET KURITEO OHVREID PAREMINI ABISTADA?

Vastab Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Keskuse juhataja Avo Üprus

Tuleks leida võimalus rakendada kuriteoohvrite abistamisprogramm, mille valitsus kinnitas kaks aastat tagasi. Iga kuriteos kannatada saanud inimene vajab oma kõrvale teist inimest või gruppi, või siis koguni organisatsiooni selleks, et jääda ellu, et pärast kannatusi tulla välja toimetulekuvõimelisena, heal juhul sellest kannatusest õppides isegi tugevamana kui enne. Iseenesest on iga kuritegu konflikt, mis lõhub inimeste ettekujutust turvalisest ja tervest maailmast ja ühiskonnast, lõhub inimsuhteid ja kahjustab inimväärikust. Abiprogrammi kaudu saaks tervendada inimest, kahjustatud inimsuhteid kui ka ühiskonda, kus need kahjustatud inimesed ja inimsuhted hakkavad tegelikult määrama tulevikku ja tulevikuinimesi. **Kõige normaalsem viis selleks on mittetulundusühingute kaudu maksimaalselt kasutada, suunata ja ka esile kutsuda kodanike aktiivsust**, mis on paljuräägitud demokraatliku ühiskonna ehk tsiviilühiskonna põhiline tingimus. Mittetulundusühingute toetamine, tugevdamine ja aktiveerimine on nii ökonoomne, moraalne kui ka eesmärgipärane.

Meie arvates oleks võimalik kuriteoohvrite toetamise võrgustiku tekitamine tervikuna nende organisatsioonide kaudu. Nende mittetulundusühingute juhtimine nii koolitamise kui rahastamise mõttes tuleks delegeerida Kuriteoohvrite Toetamiseühingule Tallinnas, mis loodi 1994. aastal ja registreeriti 1995. aastal. Nende organisatsioonide kaudu tuleks pakkuda nii psühholoogilist kui ka juriidilist nõustamist, tugiisiku teenust, rühmades osalemise võimalust ohvritele, kus analoogiliselt leinarühmade ja A-rühmadega võivad ohvrid üksteist toetada, kui nendele on leitud selleks sobilik rühmajuht.

Omaette teemana puudutab see programm ka **vahendamist kurjategija ja ohvri vahel**, mille eesmärgiks on kogunenud pingete ja sageli patoloogilisteks muutunud kujutelmade ja tunnete normaliseerimine. Kui inimene on olnud kuriteo ohvriks, siis ta sageli ei tea, kelle ohver ta on ja kuidas see toimus, kas teda jälitati kaua või miks just tema välja valiti. Ja siis on võimalik talle seletada, et tegelikkuses on enamus ohvritest juhuslikud inimesed, et kurjategija ei ole oma tegevust planeerinud - ja mis kõige tähtsam - et ohver ise ei ole tegelikult süüdi selles, mis temaga juhtus. Kuigi avalik arvamus sageli kipub ütlema inimese kohta - ise ta oli ettevaatamatu, unustades ära selle, et tegelikult vähemasti pooled Eesti elanikest on kokku puutunud kurja teoga kas otseselt või kaudselt oma pereliikmete kaudu.

Vahendaja või tugiisiku ülesanne on võimaluse piires aidata ohvri taastada see maailmapilt, milles ta tahab edasi elada. Et see ei tunduks talle nii ohtliku, kohutava ja hirmutavana, kui ta sageli on. Sest kuritegu on alati ootamatu, purustab senise turvalisuse ja lõhub selle kaitstud privaatsusruumi, mille inimene on omaile ehitanud. Kuriteoga rebitakse katki suhted, ükskõik kas tegemist on vägivaldse kallaletungiga, seksuaalkuriteoga või siis vargusega. Sest ka vargus ei ole kindlasti ainuüksi varavastane tegu, nagu seda kvalifitseerib karistusseadustik, vaid ta on ka otseselt inimese väärikuse ja puutumatusse vastane tegevus. Teine vahendamise mõte on selles, kui ohver saab öelda kurjategijale, mis ta on tundnud, mis ta on mõelnud temast, endast välja öelda ka oma kõige halvemad ja kurjemad mõtted, elada välja need tunded, mida ei saanud varem välja elada, siis ta saab neist vabaks. Ja samas võib ka kurjategija hakata mõistma ohvri tundeid, nägema teda inimesena, isiksusena, mitte lihtsalt anonüümse olevusena, kellelt ta rebis ära käekoti ja see ei tähendanud talle midagi. Ta hakkab kogema seoseid: käekotis oli võib olla armastatud inimese pilt ja intiimasjakesed, mida inimene ei tahtnud, et keegi neid üldse kunagi näeks. Kui kaks inimest kohtuvad, hakkavad nägema teineteist inimesena, siis see on nii suur võit, et kõik muu kahvatub selle kõrval. Ideaaljuhul võib see viia isegi leppimiseni, kuigi see ei ole

mõistagi mitte kõikide vahendamiste tulemus ega ka mitte eesmärk. Põhieesmärk on, et ohvri oleks kergem edasi minna.

Abistamisprogrammi oli kavandatud ka **ohvrite registri koostamine**, see on problemaatiline kahel põhjusel. Esiteks me teame, kuivõrd ohustatud on kõikvõimalikud registrid ja teiseks on see väga kallis. Registri mõtteks oli võimalus teha tulevikus viktimoloogiuuringuid ja võib olla nende kaudu hoida ära uusi ohvriks langemisi. Olen ka ise seda meelt, et võib olla praeguse pingelise eelarve juures ei ole seda võimalik teha. Sellepärast peaks tegema abistamisprogrammi konkreetseid muudatusi, kuid mitte programmi üldse ära unustama.

Plaanis oli kasutada olemasolevaid varjupaiku ja turvakodusid selleks puhuks, kui ohver tahab mõneks ajaks eemalduda keskkonnast, mis talle mälestuste tõttu valu teeb või mis asetab ta korduva kuriteo ohtu. Programmi kohaselt võivad varjupaiku kasutada ka perevägivalda all kannatavad naised, kes tahavad kodust eemalduda, et teha mingisugune otsus ja läbi kaaluda kõike, mis sellega kaasneb.

Niisiis on kuriteoohvrite abistamisprogramm omamoodi lihtne asi, mille teljeks pidi saama vabatahtlike tugirühmade moodustamine koolituse ja organisatsioonide liikmeskonna moodustamise kaudu.

Oleks vaja ära märkida veel ühte asjaolu. Nimelt on mulle mitmed kohtunikud öelnud, et on viimase aasta jooksul korduvalt välja mõistnud karistuse lisana sundraha, mis peaks minema kuriteoohvrile kahju hüvitamiseks. Samas jõustub seadus, mille alusel hüvitisi hakatakse maksma, alles 1. jaanuaril 2001. Minu arvates oleks vaja rohkem selgust selle kohta, kuidas seda raha enne seaduse rakendumist kasutatakse.

Olen kuulnud ka arvamust, et kuriteoohvrite abistamine ei ole riigi kohustus, kuna otse ei ole seda üheski seaduses välja öeldud. Mina seda nii ei näe. Kuriteoohvrid on riigi kodanikud ja riigil on kahtlemata õigus ja kohustus teha nende heaks tööd. Rohkem tähelepanu üksteise vastu tahaks näha nii inimeste kui ka organisatsioonide tasandil - ja mis see riik ongi muud, kui inimeste tarvis loodud organisatsioon.

Kuriteo ohver.

Kuriteo primaarse ohvri all mõistetakse inimest, kes on langenud hooletu või halva kohtlemise, füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalda ohvriks, s.o kellele on põhjustatud kannatusi või kahju teise isiku, isikute grupi või organisatsiooni poolt sõltumata sellest, kas kahju tekitaja on tulnud avalikuks ja kas tema vastu on algatatud kriminaalasi.

Kuriteo sekundaarse ohvri all mõistetakse primaarse kuriteo ohvri lähedasi (näiteks mõrvatu sugulased ja pereliikmed jt.)

Kontseptsioon ja tegevuskava aastani 2001

Vastab Sotsiaalministeeriumi sotsiaalarengu osakonna peaspetsialist Leili Matsar

31. märtsil 1998. a kiitis Vabariigi Valitsus heaks kriminaalpreventsiooni riikliku programmi alaprogrammi kontseptsiooni "Kuriteoohvrite abistamise süsteemi loomine". Alaprogrammi käivitamine lükkus aasta võrra edasi riigieelarveliste vahendite ebapiisavuse tõttu. Alaprogrammi paremaks käivitamiseks moodustati 1999.a sotsiaalministri käskkirjaga töögrupp, kes töötas välja kuriteo ohvrite abistamise süsteemi ja alaprogrammi rakenduskava, mille koostamisel

arvestasime olemasolevate struktuuride ja rahaliste võimalustega. Lähtusime põhimõttest, et Eestisse ei looda selleks täiesti uusi struktuure, pigem tuleb ka kuriteo ohvrite abistamiseks maksimaalselt ära kasutada olemasolevaid ressursse.

Euroopa riikide kogemused näitavad, et suurem osa ohvritest tuleb probleemsest olukorrast välja lähedaste inimeste abil ja leiab ise probleemide lahendamiseks vajalikke teenuseid, kuid osa ohvreid vajab abi tasakaalu saavutamisel ja vajalike teenuste leidmisel. Praegu on ohvril võimalik saada abi, kasutades hoolekande-, tervishoiu- ja õigussüsteemi teenuseid. Teenuseid pakuvad ka mitmed vabatahtlike organisatsioonid, kuid puudub võrgustikutöö.

Kavandatava süsteemi eesmärgiks on anda kuriteo ohvrile vajalike teenuste kohta ammendavat teavet. Kõik institutsioonid, kellega ohver kokku puutub - politsei, sotsiaal- ja tervishoiuasutused – peaksid oskama teda aidata ja suunata. Oluline on ühiskonna kaasahaaramine ohvrite abistamisel vabatahtlike tugiisikute töö käivitamise ja ohvrite endi aktiivsuse tõstmise ning eneseabigruppide loomise kaudu.

Maakondades on ohvriabi süsteem käivitunud 1999. a pilootprojektidena. Maakondades viidi läbi seminare kõiki ohvriabiga kokku puutuvate osapoolte vahel võrgustikutöö arendamiseks, mõnepäevaseid koolitustükkeid ohvritega tegelevatele spetsialistidele, anti välja infovoldikuid ja toetati mittetulundusühinguid ohvritele pakutavate teenuste arendamise eesmärgil.

Ohvriabi ei tohiks mingil juhul jääda üksikprojekti raames korraldatavaks tegevuseks. Selleks, et süsteem korralikult käivitada, on vaja tagada selle järjepidev finantseerimine. Sotsiaalministeeriumi käesoleva aasta üheks ülesandeks on leida ohvriabi süsteemi finantseerimisele seaduslik alus. Riiklik programm "Kuriteo ohvrite abistamise süsteemi loomine" lõpeb 2000. aastaga.

2000. aastaks planeeritavad tegevused

Koostöö arendamiseks ja infolevi parandamiseks on plaanis avada internetis kodulehekülg, mis annab põhjaliku ülevaate ohvriabi sisust, ohvritele pakutavatest teenustest maakondades, ohvrite õigustest ja ohvriabi käsitlevast kirjandusest. Koostamisel on käsiraamat ohvriabist, mida on plaanis jaotada kõigile ohvritega tegelevatele organisatsioonidele.

Praegu on väljatöötamisel täiendkoolituskavad inimestele, kes oma töö iseloomu tõttu nii või teisiti tegelevad kuriteo ohvritega: politsei-, sotsiaal-, haridus- ja tervishoiutöötajatele, samuti vabatahtlikele telefoninõustajatele ja tugiisikutele. Koolituses osalejaid kuriteo ohvrit õpetatakse paremini abistama ja tema vajadusi ära tundma. Eraldi on plaanis koostada koolituskava õppeasutustele, mille lõpetajad puutuvad oma tulevases töös kokku ohvritega.

Euroopa Ohvriteenistuse Foorum on kuulutanud 22. veebruari poolt kuriteo ohvrite päevaks. Käesoleval aastal tähistame seda päeva 21. veebruaril Eesti Haldusjuhtimise Instituudis toimuva koolitusseminariga "Märka ja toeta kuriteoohvrit!". Seminari eesmärgiks on koostööle ühtse aluse leidmine ja positiivse avaliku arvamuse kujundamine kuriteo ohvri suhtes. 22. veebruaril toimub Kuriteoohvrite Toetamise Ühingu poolt korraldatav üritus Tallinna Peeteli kirikus, kus võtavad sõna nii kuriteo ohvriks langenud inimesed kui ka nende abistajad.

Teadus

SOTSIAALNE MOBILISATSIOON VÕITLUSEKS LASTE SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE VASTU

Algus Sotsialtöös nr6 1999

Sotsiaalse mobilisatsiooni strateegia

I. etapp. Probleemi määratlemine

Väide: Kohas x on lapsed seksuaalse väärkohtlemise ja ärakasutamise ohvrid.

Situatsiooni analüüs: *Eesmärk* - väidet toetava usaldatava materjali levitamine.

Tegevused: Andmete kogumine, uurimuse algatamine, ekspertarvamuste dokumenteerimine, politseiregistri andmete kasutamine.

Korrigeerimist vajav seisukoht: Kohas x ei esine laste seksuaalset väärkohtlemist. *Muudetav hoiak:* Probleemi eitamine.

II etapp. Probleemi olulisus. Kas on vaja midagi ette võtta?

Väide: Laste seksuaalne ärakasutamine kommertseesmärkidel on seksuaalse väärkohtlemise vorm, mis on ebainimlik, vastuolus Lapse õiguste konventsiooniga ja lubamatu riigis, kus inimõigusi väärtustatakse.

Prioriteetide analüüs:

Eesmärk: probleemi oluliste aspektide dokumenteerimine, nagu kaasaegne orjandus; ohvrite pöördumatu kahjustatus; ränk inimlikkuse haavamine; ränk poliitiline hind, mis mõjutab riigi rahvusvahelist, moraalset ja õiguslikku prestiiži, kui sellist väärkohtlemist sallitakse ja sellega ei võidelda.

Tegevus: Sõlmida kokkulepped võtmeisikutega, kes suudavad teemat käsitleda inimõiguste aspektist lähtudes; käivitada avalik arutelu seksuaalse ärakasutamise sotsiaalsetest ja psühholoogilistest tagajärgedest; dokumenteerida vastavate teenuste/teenistuste olemasolu või puudumine ning avalikustada tulemused.

Korrigeerimist vajav seisukoht: Seksuaalne ärakasutamine on paratamatu pahe, mis on seotud vaid teatud kindla rühmaga. Kohas x on teisi, märksa tähtsamaid küsimusi.

Muudetav hoiak: probleemi vähendamine.

III etapp. Mida on vaja saavutada?

Väide: Kohas x on vaja selle probleemiga tegelda kohe.

Sihi seadmine: *Eesmärk* - probleemiga tegelemiseks haarata koostöösse kogu ühiskond, mitte ainult valitsus.

Tegevused: Kujundada ühised ja teostatavad ettepanekud laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks ja tööks ohvritega, seal hulgas süüdlaste karistamine ja nende ravi.

Korrigeerimist vajav seisukoht: Midagi ei ole võimalik teha, kui on nii palju vaesust. *Muudetav hoiak:* Stereotüpiseerimine

IV etapp. Strateegia valik. Kuidas saab olukorda muuta?

Väide: Ainult kõigi võtmeisikute ja iga inimese aktiivsel osavõtul saab olukorda muuta.

Sotsiaalne mobilisatsioon: Eesmärk - tekitada võtmerühmades uus strateegilise aktiivsuse tase.

Tegevus: a) teadlikkuse tõstmine informeerimise kaudu; b) Vajalike tegevuste edendamine koolitamise kaudu.

Korrigeerimist vajav seisukoht: Minul ei ole võimalik midagi ära teha.

Muudetav hoiak: Võimetus.

V etapp. Programmi koostamine. Mida saab ära teha?

Väide: Nii lühi- kui pikaajaliste programmidega alustatakse kohe. Strateegiline planeerimine.

Eesmärk: Sõnastada ühiselt ettepanekud tegevusteks.

Tegevus: a) teoreetilise aluse määratlemine; ühine arusaam riskiteguritest; b) tegevuse ulatuse kindlaksmääramine; c) võtmelülide määratlemine vastavalt sekkumise suunale - ennetamiseks, rehabiliteerimiseks, re-integreerimiseks, karistamiseks; d) teiste kriteeriumide määratlemine; e) eesmärkide ja oodatavate tulemuste sõnastamine; f) eelarve planeerimine ja ressursside jaotus; g) kokkulepete sõlmimine koostöös.

Korrigeerimist vajav seisukoht: Kõik, mis võimalik, on juba tehtud.

Muudetav hoiak: Lihtsustamine.

VI etapp. Rakendamine. Mobilisatsiooni läbiviimine.

Väide: Sotsiaalne mobilisatsioon seisneb tegevustes, mitte sõnades.

Tegevuse tasandid: seadusandlik, poliitiline, sotsiaalne.

Korrigeerimist vajav seisukoht: Meil on vaja rohkem teada, enne kui me saame tegutseda.

Muudetav hoiak: Viivitamine.

VII etapp. Hinnangu andmine

Väide: On vaja ennetada, mitte ainult abistada.

Eesmärk: Näidata tegevuste mõju ja täpsustada planeerimist.

Tegevused: Hinnatakse protsessi juhtimist, dokumenteeritud tulemusi ja lühiaegseid muutusi; mõju mõõtmine ja pikaajsete muutuste hindamine.

Korrigeerimist vajav seisukoht: See ei vääri pingutusi - ennetamine ei õnnestu.

Muudetav hoiak: Lootusetus.

Kogu tsükli hindamine on aluseks järgmise tsükli planeerimisele.

Käesolev strateegia võib tunduda nii kõikehaarava ja ideaalsena, et seda nagu polekski võimalik ellu viia. Tegelikult rajaneb eelkirjeldatud strateegia reaalsel programmil. Mudelit kasutati teadlikkuse tõstmiseks laste seksuaalse väärkohtlemise suhtes ning poliitilise ja sotsiaalse toetuse saamiseks selle vastu võitlemisel, mis viis mõjutusvahendite ja programmide väljatöötamiseni. Vähem strateegilise ja süsteemse lähenemise korral saab probleemi vaid osaliselt lahendada. Sel juhul kaotab see kiiresti oma mõju ega suuda oluliselt muuta sotsiaalseid hoiakuid ja käitumist ning seega hoopis toetab laste seksuaalse ärakasutamise jätkumist.

Sotsiaalse mobilisatsiooni strateegiat on edukalt rakendatud Costa Ricas Mrs. Milena Grillo juhtimisel. Programmi väljatöötamisel ja läbiviimisel ning probleemi analüüsimisel võeti arvesse teadlikult kõik seisukohad, eelarvamused ja huvid, et tegelda laste väärkohtlemise küsimustega just selles kultuuris.

Sotsiaalse mobilisatsiooni kirjeldamise allikas: Jane Warburton "Methods of Rising Awareness" Materials of the 1st Baltic Expert Seminar, Sigulda, 30. juuni - 2. juuli 1999, Euroopa Nõukogu

Ennetamise strateegiad

Kuivõrd laste seksuaalne väärkohtlemine on kompleksne nähtus, on järelikult ka selle ennetamise strateegiad kompleksed. Ennetamine võib olla:

esmane - eesmärgiks vähendada uute juhtumite tekkimist

teisene - eesmärgiks teha võimalikult vara kindlaks väärkoheldud lapsed, et vähendada seksuaalse väärkohtlemise negatiivset mõju

kolmanda astme eesmärgiks on vähendada seksuaalse väärkohtlemise pikaajalist mõju ja toetada väärkohtlemise läbi elanud isikuid. Kolmanda astme ennetustegevus vastab üldiselt sekkumisele.

Ennetamine võib olla otsene, mis tähendab vahetut tegelemist seksuaalse väärkohtlemise küsimustega, näiteks meediakampaaniat seksuaalse väärkohtlemise vastu või siis spetsialistide vastavat koolitust. Ennetamine võib olla ka kaudne ja toimuda mingi laiema programmi raames, näiteks kooli terviseõpetuse kaudu.

Ennetustööd saab teha nii individuaalsel, sotsiaalsel kui ka poliitilisel tasandil. Üksikisiku tasandil on ennetustöö suunatud enamasti lastele koos vanematega, spetsialistidele kui koostööpartneritele, samuti süüdlastele. Lapsi on vaja kaitsta seksuaalse väärkohtlemise eest, õpetades neid ütleva "ei", õpetades neid ennast kehtestama ning muutes neid tundlikumaks ja teadlikumaks oma seksuaalsuse suhtes, õpetades neid eristama, millised puudutused on õiged ja millised väärad. Selleks sobivad aktiivsed õpetamismeetodid nagu näiteks rollimäng, ning konkreetne ja lihtne keel, mis võimaldab lapsel õpitavat paremini ja sügavamalt meelde jätta. Seksuaalsuse mõistmisega tegelevate programmide kaudu seks ja seksuaalne väärkohtlemine lakkavad olemast tabuteemad. On tähtis, et kasutataks anatoomiliselt korrektseid mõisteid ja

sõnavara, mis aitab lastel oma keha ja seksuaalsusest rääkida. Koolitus on tõhusam, kui see toimub eraldi poistele ja tüdrukutele. Spetsiaalseid meetodeid on vaja rakendada töötamisel süüdlastega või lapsi ahistavate potentsiaalsete süüdlastega eelkõige selleks, et vähendada riski kuriteo sooritamiseks või selle kordamiseks. Eelkõige tuleb siin kasutada teraapilist sekkumist.

Seksuaalse väärkohtlemise ennetamine sotsiaalsel tasandil tegeleb sotsiaalsete arusaamade muutmisega, et lapse õigusi tegelikult arvestataks; laste võrdväarsusega ühiskonnas, laste kallal rakendatava vägivalda vähendamisele ja seksuaalsuse kui tabuteema vähendamisega. Laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamisel tuleb tegutseda neljas suunas:

- seadused, neis kasutatav sõnastus ja karistusmäärad
- poliitika, eelkõige spetsialistide ettevalmistamine seksuaalselt väärkoheldud laste probleemidega tegelemiseks
- ühiskondlikud algatused, seal hulgas lastega vahetult töötavate spetsialistide ja organisatsioonide koostöö
- meedia kui hoiakute vahendaja ja arvamuste kujundaja

Helle Niit
Psühholoog

Narko

ERIKOOLIDE UIMASTIPREVENTSIOONI PROGRAMM

Vabariigi Valitsus kinnitas 25. nov. 1997 narkomaania ennetamise ja narkokuritegevuse tõkestamise poliitika (uimastipoliitika) põhimõtted ning alkoholismi ja narkomaania ennetamise programmi aastateks 1997-2007.

Mõne sõnaga taustast, mis tingis seesuguse programmi vastuvõtmise. 1997a puudus Eestis täpne ülevaade, kui palju tarbitakse alkoholi ja uimasteid ning kui suur oli sellest tulenev kahju. Eesti meeste keskmine eluiga oli 12 aastat lühem kui Euroopa Liidu maades ja 15 aastat lühem kui Rootsis. Traumade ja mürgituste tõttu hukkunute arv 100 000 elaniku kohta oli 3 korda kõrgem Euroopa keskmisest. 40% liiklusõnnetustest, 50% uppumistest, 60-70% vägivaldaga seotud kuritegudest, huligaansustest, autoärandamistest ja 80% alaealiste poolt sooritatud vägivaldsetest kuritegudest oli seotud alkoholiga. Narkomaanide ravile pöördumine kahekordistus 1996.a. ja selle kiire kasvutendents on jätkunud tänaseni. Pidevalt kasvab narkokuritegevus.

Ülalnimetatud programmi ühe eesmärgina nimetati vajadust tõhustada ennetavat tööd laste ja noorukitega, käivitada ennetusprogrammid erikoolides ning näha ette üldhariduskoolide ja erikoolide programmides alkoholi ja uimastiprobleeme käsitleva õpetuskvaliteedi parandamine, õpetajate täiendkoolitus ja koolide varustamine õppematerjalidega.

Eestis töötab momendil kolm erikasvatuasutust ehk erikooli, mis on asutatud põhikooli ja gümnaasiumiseaduse alusel ning kus õpivad kasvatus eritingimusi vajavad alaealised vanuses 12-18 aastat (erandina k.a. 10 aastased). Tartu maakonnas Kaagvere erikoolis õpivad eesti ja vene tütarlapsed (õpilaskohti 80). Viljandimaal Puiatu erikoolis eesti poisid (õpilaskohti 80) ning Tapa erikoolis vene poisid (õpilaskohti 120).

Alaealised, kes on toime pannud kriminaalkuriteo või haldusõigusrikkumise, kes ei täida koolikohustust ja hulguvad, tarvitavad alkohoolseid jooke, narkootikume ja psühhotroopseid aineid ning kellega tavakooli tingimustes enam toime ei tulla, suunatakse vastavalt Alaealiste Mõjutusvahendite seadusele kohtu määruse alusel erikooli.

Mille poolest erinevad erikoolid tavalistest koolidest?

Neis koolides :

- tagatakse alaealiste ööpäevane pedagoogiline järelevalve;
- liikumisvabadus on piiratud;
- klassi- ja kasvatusrühma koosseisud on väiksemad;
- pööratakse rohkem tähelepanu töökasvatusele (10 tööõpetuse tundi nädalas);
- on õigus kontrollida alaealistele saadetavaid pakke ning neile saadetud raha kasutatakse ainult kasvatajate järelevalve all;
- on võimalus paigutada õpilane, kes ohustab iseenda või teiste isikute tervist, elu või arengut 24-tunniks nn. eraldusruumi;
- õpilaste vastuvõtt kooli toimub kogu õppeaasta vältel.

Erikoolide põhiülesanne on kaasa aidata alaealise kuritegude ja õigusrikkumiste ahela katkestamisele, tema tagasipöördumisele seaduskuulekusele ja katkenud õpingute jätkamisele.

Erikoolide õpilased on reeglina pärit nn rasketest peredest. Neil esineb käitumishäireid, iseloomuhälbeid, nad kuuluvad riskirühma laste hulka. Valdav enamus neist suitsetab ja on tarvitanud alkoholi, 15-20% neist on proovinud narkootikume.

Erikoolide uimastipreventsiooni programmi "Erikoolid ilma uimastiteta" sihtgrupiks on kolme erikooli õpilased, nende vanemad ja koolide õpetajad-kasvatajad.

Erikoolide pedagoogidel jääb puudu vajalikest teadmistest ja oskustest narkoprobleemide käsitlemisel ning kriisiolukordadega toimetulekuks.

Õpilaste vanematel on tavaliselt tõsiseid probleeme nii perekonnas kui väljaspool seda, puudu jääb suhtlemisoskustest ning oskustest mõista kriisiolukorda ja nendega toime tulla.

Programmi eesmärkideks on:

- anda õpilastele teadmisi uimastite kohta ning oskusi-teadmisi toimetulekuks kriisiolukordades (7-9 kl. õpilased);
- anda teadmisi ja oskusi kriisiolukordade mõistmiseks ja nendega toimetulekuks õpilaste vanematele;
- täiendada õpetajate-kasvatajate uimastialaseid teadmisi ja oskusi kriisiolukordades käitumiseks.

Projekti teostavad EHTO TEMK (Eesti Heade Templerite organisatsiooni Tervise Edendamise Metoodilise keskuse) ja Fondi A- kliinik vastava väljaõppe saanud töötajad, psühhiaatrid ja psühholoogid, projektijuhid ja erikoolide töötajad.

Projekti finantseerib erikoolidega sõlmitud lepingu kaudu Eesti Uimastipreventsiooni Sihtasutus.

Põhirõhk on suunatud õpetajate- kasvatajate koolitusele ning õppe-metoodilise materjaliga varustamisele. Küsitluste-testide kaudu selgitatakse õpilaste hoiakud narkootikumide suhtes. Omal kohal on loengud, filmid, praktiline õppus ja individuaalne nõustamine.

Programm peaks kaasa aitama sidemete parandamisele kooli ja lastevaemate vahel, samuti laste ja kooli ning laste ja vanemate vahel. Loodame, et väheneb koolistress. Paranevad enesega toimetulekuoskused, väheneb koolivägivald ja uimastite tarvitamine. Suurenevad teadmised uimastite tarvitamisega kaasnevatest ohtudest.

Mart Kõrre

erikoolide projekti koordinaator, Haridusministeerium ekspert

Välismaa

MULJEID JA MÖTTEID TERVALAMME REHABILITATSIOONIKESKUSEST

Möödunud aasta 3. detsembril leidis Soomes Tervalamme Rehabilitatsioonikeskuses aset Soome-Eesti ühisseminar psühhosotsiaalsest tööst, millel arutati alkoholismi ja narkootikumide tarvitamisega seotud probleeme, sest Tervalammel tegeldakse just alkoholisoõltlaste taastusraviga. Seminar oli jätkuks TPÜ sotsiaaltöö osakonna ja Tervalamme Rehabilitatsioonikeskuse ühisprojektist ning sellest võttis osa 11 eestlast. (TPÜ õppejõud ja praktikud)

Keskus asub 45 km Helsingist Tervalamme mõisas, mis omal ajal kuulus Knorringite suguvõsale, kellel oli mõisu Eestiski. Et selles perekonnas oli arste - psühhiaatreid, asutati Tervalamme keskus esialgu vaimuhaiglana juba enne Teist maailmasõda, 1936. aastal. raviti ka alkohoolikuid, kes siin tegid tööd, et nad suudaksid toetada oma perekonda. Tõllal suunati inimesi ravile sunniviisiliselt, mistõttu paranemisprotsent oli madal. Veel kümme aastat tagasi oli see nii ka Eestis, kui alkohoolikute suhtes rakendati sundravi ja paranes kõigest 4% ravialustest.

Soomeski oli 60. aastatel pool ravialustest paigutatud asutusse sunniviisiliselt. Täna on saadud aru, et ilma inimese enda soovi ja motivatsioonita on paranemine harv juhus. Soomes võeti juba 1978. aastast alates aluseks **vabatahtlikkuse printsiip**. Ja tulemused on paranenud: nüüd vabaneb alkoholisoõltuvusest ca' 20% ravialustest, mis on hämmastavalt hea tulemus, sest alkoholism on ravile väga visalt alluv haigus.

Teiseks suureks muudatuseks on see, et alates 50. aastatest on ikka enam mindud üle haiglaravilt avateenuste pakkumisele. Alates 1971. aastast tegutsevad avateenimistele rajatud A-kliinikud (anonüümsete alkohoolikute ehk ambulatoorsel põhimõttel töötavad kliinikud) kõigis suurematest Soome linnades. 1990. aastatel on Soome psühhiaatriahaiglates vähendatud voodikohtade arvu poole võrra. Ka meil liigutakse selles suunas

Soomes suunatakse suurem osa psühhiaatrilistest sh ka alkohoolikutest patsientidest avahooldusele, et vältida kinnises asutuses viibimist.

Ka Tervalamme Rehabilitatsioonikeskuses on **elu muudetud võimalikult demokraatlikuks: igapäevaseid probleeme ja joomisesse puutuvat arutatakse rühmas**, millest terapeudi kõrval võtab osa rohkem kui üks klientidest.

Et seda meetodit tutvustada, jagati seminarist osavõtjad rühmadesse. Igale rühmale pakuti välja olukord, mida tuli arutada ja mille suhtes rühma liikmed pidid oma arvamust avaldama ning lõpuks ühisele seisukohale jõudma.

Allakirjutanu sattus rühma, mis arutas ühe kliendi taastuskeskusest väljaarvamise probleemi: mees oli kodumaal käies sõpradega jooma sattunud ja seda ka asutuses jätkanud. Rühma liikmed esitasid nii poolt kui vastuväiteid. Arutelus selgus, et niisugune asi juhtus esimest korda ja et mees ise kahetseb juhtunut sügavalt. Kuigi üks rühmast arvas mehe olevat purjus päi agressiivse, otsustati viimaks siiski paluda asutuse juhtkonnalt talle katseaega, sest mees oli kõigile lisaks tubli töömees ja soovis tehtut heastada.

Loomulikult leiavad aset ka kliendi ja töötaja vahelised arutelud, kuid kollektiivne arutelu on tihti osutunud tulemusrikkamaks, sest paneb kliendi aru saama, mida temalt oodatakse ja sellele omalt poolt kaasa aitama.

Raha Tervalamme taastuskeskuse ülalpidamiseks tuleb Helsingi linnalt (18 milj. marka), kuid ka klient võtab osa kulude tasumisest: päevaraha on 400 marka, millest klient tasub 120 marka.

Tervalamme Taastuskeskuses tegutseb A-osakond (12 kohta), rehabilitatsiooniosakond (12), tugiosakond (45), naisteosakond (12), pereosakond (4 peret) ja eakate osakond (67). Asutust juhatab hr. Antti Särkelä, paarstina töötab juba aastaid eestlasest psühhiaater dr. Jaan Olari, kes on ka TPU magistrand. Kõigis osakondades tegutsevad sotsiaaltöötajad.

A-osakonnas püütakse leida kliendiga isiklik, empaatial rajanev kontakt, sest ainult siis võib loota edule. Tähtis on, et kliendil oleks toimiv avahooldussuhe. Taastusravi kavandatakse individuaalselt koos selle töötajaga, kes tegutseb kliendiga avahoolduse korras. taastusravi põhivormiks on ühisarutelud, millest võtavad osa nii personal kui kliendid ja kus arutatakse asjasse puutuvaid probleeme, et jõuda nende suhtes ühisele arvamusele.

Osakonnast on võimalik, arvesse võttes kliendi seisundit, ka nädalaks või paariks nädalaks lahkuda, et saada välisilmast uusi muljeid ja impulsse ravi jätkamiseks.

Rehabilitatsioonikursusel viibivad sõltuvusprobleemidega mehed, kellel viie nädala jooksul viiakse läbi toimetuleku intensiivkursus. Kursusel õpetatakse, kuidas elada ilma alkoholi ja narkootikumideta, püütakse kliendi elu viia kindlasse päevarütmis.

Tugiosakonnas asuvad mehed, kelle tööelu on ebastabiilne ja kes oma probleemid selgitamise kõrval vajavad ka tööravi. Osakond toimib ka vastuvõtuosakonnana neile, kes kohe ei pääse A-osakonda või toimetulekukursusele. Töötatakse Tervalamme töökodades ja aiandis.

Pereosakond võtab ravile peresid, mille vanematel on viinaviga küljes ja lapsed hooldamata. **Soomlased on leidnud, et laste paigutamine lastekodusse pole õige, sest sel juhul vanemad jätkavad viina võtmist.** Osakonnas elab pere kaks nädalat. Selle aja jooksul püütakse ühistes vestlustes teha kindlaks pere probleemid ja see, mida tuleks ette võtta nende lahendamiseks. Abi antakse ka lastele, et nad saaksid aru oma vanemate probleemist (ja endagi omadest), sest alati ei tarvitse viin teha isast-emast veel halba vanemat. Suund on võetud laste vanemate juurde jätmisele - siis on vanematel ka motivatsioon joomisest jagusaamiseks.

Naisteosakonnas püütakse aidata naisalkohoolikuid. Kuigi naised ei kaota ematunnet nii kergesti kui mehed isa identiteeti, on naiste allakäik meestega võrreldes kiirem, mistõttu neid tuleb aidata kohe esimeste alkoholismi või narkomaania tunnuste ilmnmisel. Mis puutub tütarlastesse, siis hakkab tütarlaste joomine kahjuks järele jõudma poiste tasemele - soomlaste endi andmetel on nende tüdrukud selles suhtes 1. kohal Euroopas, poisid alles 3. kohal.

Eakate osakonnas viibivad need, kes elavad Tervalammes alaliselt - peamiselt üksikud pensionärid ja n.ö lootusetud juhtumid. nad teevad Keskuses kõiki vajalikke töid ja aitavad seda niiviisi majanduslikult ülal pidada.

Tervalammes arvati, et ravi ja toetus avaldavad küllalt marginaalset mõju. Olulisem on see, kui **klieent suudab muuta oma keskkonda, näiteks leiab õige abikaasa vms. Ja seda saab kõige paremini saavutada avahoolduse ja võrgustikutöö kaudu.**

Tervalammes rõhutatakse ja soodustatakse avatust. ravil olijaid võivad külastada nende pereliikmed, sugulased ja sõbrad, sellest tuleb vaid juhtkonda õigeaegselt teavitada. Samuti võib klient mõneks ajaks keskusest lahkuda, kui see ravi seisukohalt on otstarbekas ja soodustab paranemist.

Seminaril tutvustati meile üksikasjalikult narkootikumide nomenklatuuri ja toimet, sest nagu Eestis, nii ka Soomes levib narkomaania kiiresti. Allakäik algab tavaliselt amfetamiinist, et jõuda üle kokaiini herooini ja teiste opiaatideni.

Seminaril lõpetaski külaskäik Helsingi narkokeskusesse Vinkki, mis pakub narkomaanidele ühekordseid süstlaid, et hoida ära HIV-viiruse ja hepatiidi levikut, ja viib läbi ka metadooni-ravi. Loomulikult tegelevad töötajad ka klientide motiveerimisega, et päästa noori selle surmava sõltuvuse haardest. Üks töötajaist on endine narkomaan, kes veel mõni aasta tagasi tarvitas heroini. kes suudaks paremini noortele selgeks teha, mis neid ees ootab. teine töötaja, kes meile selgitusi jagas, oli silmatorkavalt popi välimusega (kõrvarõngad, pikad juuksed, nahkvest jmt), mis ilmselt oli taotluslik ja sobis miljöösse - kliendiga sarnanemine äratab temas usaldust ja nii on kergem temaga head kontakti leida. See aga suurendab võimalust, et töötaja sõnadel on noorte jaoks kaalu.

Nagu ikka, olid soome kolleegid ka seekord südamlilikud võõrustajad. kui siia lisada jõulumeeleolu ja sõit läbi tõsiste kuusemetsade hubasesse Tervalamme mõisa, siis jääb öelda vaid suur tänu seminari korraldajatele, Tervalamme Rehabilitatsiooni Keskuse juhatajale hr. Antti Särkeläle ja peaarstile dr. Jaan Olarile. Jääme ootama taaskohtumist, seekord Tallinnas.

Signe Väljataga
TPÜ sotsiaaltöö osakond

Mõttevahetus

Hea lugeja!

Samapalju kui on inimesi, on ka arvamusi.

Nii ka sotsiaaltööst, selle eesmärkidest ja nendeni jõudmise teedest võib olla lugematu hulk eriarvamusi. On põnev, kui oma seisukohti avaldavad asjatundjad, just need inimesed, kes iga päev oma pea ja südamega seda sotsiaaltööd teevad. Arvamuste vahetamine aitab ju ikka tõele lähemale. Sellepärast - kutsume Teid üles osa võtma **mõttevahetusest** ajakirja lehekülgedel. Esimeseks artiklik, millest arvamustevahetus võiks sündida, on ANTS TAMMARI poolt kirjapandud lugu "KUIDAS AIDATA?".

Lugege ja mõtisklege, milles olete temaga ühel meelel, milles mitte. Meenutage mõnd juhust Teie töös; võib-olla on praegugi Teie peas pendeldamas küsimused: kas toetada või teenindada, kas aidata või koguni - kes aitaks aitajat? pange oma arvamus paberile, saatke meile ja Teie arvamus avaldatakse!

Uskuge, see on huvitav paljudele Teie kolleegidele, kes seda tööd siin-seal Eestis teevad, kuid ka neile, kes sotsiaalvaldkonnaga mingil muul moel ühendatud on. Ja neid pole ju vähe. Meie postiaadressid leiate ajakirja sisekaanelt.

Niisiis - MÖTTEVAHETUS ON AVATUD

Ajakiri "Sotsiaaltöö"

Mõttevahetus

Hädasti on vaja elu mõtet puudutava küsimuse teistsugust esitamist. Me peame ise õppima ja ka kahtlevatele inimestele õpetama, et mitte kunagi ei tuldaks mõttele küsida, mida on meil elult oodata, vaid tuleb küsida hoopis vastupidist - mida elu meilt ootab! Asjale filosoofiliselt vaadates võiks öelda, et antud juhul on tegemist Koperniku avastust meenutava mõtterevolutsiooniga: me ei küsi enam, mis on elu mõte, vaid elame oma elu pigem kui küsitlusalused, kui need, kellele elu tund-tunnilt ja päev-päevalt vastuseid nõudvaid küsimusi esitab. Neile ei saa vastata juhuslikult, isepäiselt, vaid neile tuleb õige vastus anda õige toimimisviisi ja käitumisega. Elu ei tähenda seega midagi enam kui vastutuse kandmist õige vastuse andmise eest elu poolt esitatud küsimustele, nende ülesannete täitmist, mida elu igalt ühelt tund-tunnilt nõuab.

Elu, mida siinkohal silmas pean, ei ole midagi ebamäära, vaid on täiesti konkreetne. Just see konkreetne kujundab iga inimese saatuse, mis on kordumatu ja ainulaadne. Mitte ükski inimene, samuti mitte ühegi inimese saatus pole võrreldav mõne teisega... Isegi siis, kui saatus inimesele kannatust valmistab, tuleb selles kannatuses näha ülesannet, ja isegi täiesti ainukordset ülesannet. Inimesel tuleb endale teadvustada, et ta oma kannatusega põimunud saatusega on kõiksuses kordumatu ja ainulaadne. Keegi ei saa seda kannatust temalt ära võtta, keegi ei saa seda tema eest ära kannatada. Sellega, kuidas inimene oma kannatust valmistava saatusega toime tuleb, avaldub tema ainukordne võimalus eneseteostuseks...

Inimese elul on alati ja igas olukorras mõte, mis sisaldab endas ka kannatust ja surma, mille sügavaimaks mõtteks on ohver...

Maailmas on ainult kaks inimrassi: need, keda peetakse korralikeks inimesteks ja teised, kes seda pole. Mõlemad "rassid" on kõikjal olemas. Ei ole ühtegi inimrühma gruppi, kus oleksid ainult head või ainult halvad inimesed. On mõlemad. Seega pole "rassipuhtaid" kollektiive. On segakollektiivid. Ka üksikinimene sellisena nagu ta on, on segu heast ja halvast...

Me oleme inimest tundma õppinud nii, nagu seda pole suudetud kunagi varem. Niisiis - kes on inimene? Ta on olend, kes kogu aeg otsustab, kes ta on. Ta on olend, kes leiutas gaasikambri. Aga ta on samal ajal ka olend, kes läheb gaasikambri püstipäi palvega huultel.

Viktor Emil Frankl

Selgituseks: Viini kolmanda psühhoanalüütilise koolkonna rajaja Viktor Emil FRANKL, kes elas ja kannatas ajavahemikul 26. märtsist 1905 kuni 2. septembrini 1997. Ta oli tegev neuroloogi ja psühhiaatrina Viini ülikooli juures, aga ka Ameerika Ühendriikides Harvardi, Dallase ja Pittsburghi

ülikoolides. Maailma ülikoolid on talle omistanud 29 audoktori tiitlit. Ta on kahekordne teadusdoktor, tema looming hõlmab 32 raamatut, mis on tõlgitud 26 keelde ning 1424 artiklit mitmesugustes teaduslikes ajakirjades. Frankl pidas ettekandeid 209 ülikooli juures üle kogu maailma, oma viimase ettekande aga 92 aastaselt Viini ülikoolis.

Tema elu helgete päevade kõrval oli ka süngeid päevi Auschwitzis koonduslaagris, kus hukkusid ta abikaasa ja vanemad. Ta on kirjutanud oma koonduslaagrielamustest raamatus "...kõigele vaatamata tuleb elule jah öelda" ("...trotzdem Ja zum Leben sagen"), mille 18. trükk ilmus 1999. aastal ja millest on tõlgitud ka eelpooltoodud mõtted.

Jüri Raudsepp